

BRUCKNER GYÖZŐ

**A MISKOLCI JOGAKADÉMIA
MÚLTJA ÉS KULTÚRMUNKÁSSÁGA
(1919–1949)**

MISKOLC MEGYEI JOGÚ VÁROS TÁMOGATÁSÁVAL
A BORSOD-ABAŰ-ZEMPLÉN MEGYEI LEVÉLTÁR
ÉS A MISKOLCI EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK KÖZÖS KIADVÁNYA
A MILLECENTENÁRIUM ÉVÉBEN

A KÉZIRATOT SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
(AZ EREDETI ANYAGGAL ÖSSZEVETETTE)
ÉS LEKTORÁLTA:
NOVÁK ISTVÁN

SZERKESZTETTE:
DOBROSSY ISTVÁN
STIPTA ISTVÁN

TECHNIKAI SZERKESZTŐ:
BERTÁNÉ PARONAI ERZSÉBET

BORÍTÓTERV:
GODA GERTRUD

FELELŐS KIADÓ: DR. DOBROSSY ISTVÁN
KÉSZÜLT A FORMA GMK. NYOMDÁJÁBAN,
MISKOLCON, 1996-BAN

ISBN 963 7241 64 7

TARTALOMJEGYZÉK

Ajánlás	7
Bevezető.....	9
Bruckner Győző, a miskolci jogakadémia dékánja.....	11
Az eperjesi ősi evangélikus kollégium az első világháború küszöbén.....	47
Az eperjesi evangélikus kollégium összeomlásának külső és belső okai.....	50
Az eperjesi jogakadémia átmentése Miskolcra és működésének első nehézség.....	58
A Miskolcra áttelepített jogakadémia válsága az állami segély beszüntetése miatt.....	61
A miskolci (eperjesi) jogakadémia válságának megoldására vonatkozó törekvések	72
A miskolci jogakadémia válságának végleges megoldása	76
A Tiszai Evangélikus Egyházkerület és Miskolc thjf. város közönsége között a miskolci evangélikus jogakadémia segélyezése tárgyában kötött szerződés ismertetése és méltatása.....	84
Az elsőéves joghallgatói létszám felemelése érdekében és a jog- és államtudományi képesítő államvizsgák további megtarthatásáért folyó küzdelem.....	92
A tiszai evangélikus egyházkerület állásfoglalása.....	92
A magyarhoni egyetemes evangélikus közgyűlés állásfoglalása	98
Miskolc thjf. város állásfoglalása.....	103
Az ősi pártfogóság állásfoglalása.....	105
A kecskeméti országos egyetemes református és az egri római katolikus érseki jogakadémiák fenntartó hatóságainak állásfoglalása	109
Az eperjesi evangélikus kollégium diákszövetségének állásfoglalása	112
Bel- és külföldi kapcsolatok kiépítése a jogakadémia megmentése érdekében.....	116
A megerősödés felé. A jogakadémia virágzása Miskolcon.....	138
A jogakadémia anyagi megerősödése után a tudományosság igazi otthona lesz	146
A jogakadémia tudományos értekezéseinek tára	161

A jogakadémiai tanároknak a jogakadémián kívül kifejtett tudományos irodalmi munkássága	165
A jogakadémiai tanárainak kultúrmunkássága Miskolcon.....	176
A jogakadémia tanárainak tudományos és kulturális szereplése országos viszonylatban.....	189
A miskolci jogakadémia az egyház szolgálatában.....	194
A miskolci jogakadémia szemináriumi munkásságának tudományos és gyakorlati jelentősége.....	208
Miniszteri vizsgabiztos kiküldése a jogakadémiai alapvizsgálatára.....	248
Az 1848-as törvények százéves évfordulójáról tervezett jogakadémia megemlékezésről.....	255
A jogakadémiák átszervezésének terve az Országos Köznevelési Tanács bizottsági ülésén.....	262
A jogakadémia államosítása és az állami jogakadémia működése	265
A miskolci állami jogakadémia megszüntetése. Az 1948-iki jogi reform és annak következményei.....	268
Függelék.....	273
Német nyelvű kivonat (Zusammenfassung).....	279
Angol nyelvű kivonat (Summary).....	284

Bruckner Győző, a miskolci jogakadémia dékánja

„A miskolci jogakadémia múltja és kultúrmunkássága (1919–1949)” című, *Bruckner Győző* egykori jogakadémiai dékán által írt visszaemlékezés kiadványunkban megjelenő részei nem igényelnek értelmező kiegészítéseket. A művelődés – és jogtörténet nemzetközileg elismert professzora, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja tudói tárgyilagossággal, minden fontos forrást felhasználva örökölte meg a nagy részben általa irányított, szellemisége által meghatározott intézmény történetét. A korra jellemző felfogásban elemzi az országos közéleti, tudományos eseményeket, bölcs távolságtartással kezeli a politikai állásfoglalást igénylő ügyeket. A kitűnő stílusban megírt tanulmányt az eredeti szöveg megtartásával, betűhíven közöljük.

A bevezető gondolatok keretében csupán azokra az eseményekre térünk ki, amelyek az eredeti kéziratból hiányoznak, és melyek segítenek a jogakadémia történetének jobb megértésében. Ezen túl szükségesnek látszott Bruckner Győző miskolci tevékenységének, személyes szerepének méltatása is, hiszen erről kéziratában – emberi nagyságát is példázva – alig tesz említést. A vázlatos áttekintés nem pótolhatja a jelentős tudós életútjának méltó összefoglalását, amelyre e sorok írója a közeli jövőben kísérletet tesz.

I.

Az eperjesi jogakadémia

Az eperjesi jogakadémia nemzetünk történetének kritikus periódusában, a Lipót-féle abszolutizmus idején alakult. Létrejöttében szerepe volt az idegen uralommal szembeni nemzeti érzésnek, a hazai szokásokat védő protestáns szellemiségnek. Az evangélikus egyház, a szepesi városok, Sáros vármegye és néhány mecénás főúr támogatta azt az elgondolást, hogy „akadémiai és egyetemi zaj és nagyobb kötöttség nélkül” Eperjesen egy több tudományt átfogó Kollégium létesüljön. Az elhatározástól számított két éven belül, 1667. április 16-ra a felvidék jelentős intézménye felépült. A Kollégium eleinte tíz évfolyamon oktatta hallgatóit, a kilencedik évben tanítottak a mai fogalmaink szerinti jogi ismereteket. Az első rektora a Magdeburgból meghívott *Pomarius Sámuel*, első jogtanára *Pankratius Mihály* volt, aki a történelmünk első közjogi tanulmányát 1668-ban „*Tractatus historico – politico iuridicus iuris publici regni Hungariae*” címmel Kassán jelentette meg.

A Kollégium keretei között főgimnázium, evangélikus teológiai kar, jogakadémia, majd a XIX. század második felétől tanítóképző működött. Legnagyobb harcot a jogakadémia megtartásáért vívták, mégis ez a kar lett a legnépszerűbb. Híres tanárok (*Carlovsky Zsigmond, Thomka István, Csupka András*) dacoltak a császári tiltó rendelkezésekkel, miközben a hallgatók száma egyre nőtt. A neoabszolutizmus ide-

jén, 1864-ben határozták el a négyéves jogakadémiai oktatás bevezetését. Szepes vármegye, Eperjes szabad királyi város és a híres *Desseffy* család anyagi segítségével az oktatást az egyetemi képzéshez hasonlóvá, a hazai jog oktatása terén teljessé tették. Az akadémia nem kapott államsegélyt, a központi hatóságoktól függetlenül dönthetett belső szervezetről, a hazai igényeknek megfelelően alakíthatta ki a tárgyi struktúráját, az egyházi autonómiára támaszkodva belátása szerint alkalmazhatta tanárait. A felvidék legjelentősebb jogakadémiája az ország szellemi központjától jótékony távolságban önálló arculatú, kísérletező szellemi műhellyé vált. A szokásszerűséggel, középkorias konzervatizmussal szembenálló szemléletet jól tükrözi, hogy a századforduló táján *Mikler Károly*, a Jászai-féle radikális párt helyi vezetője töltötte be a dékáni tiszte, az 1910/11-es tanévtől politikatudományt *Maléter István*, az ismert reformpárti társadalomtudós oktatta. A jogakadémia megbecsült tanára volt a szociáldemokrata érzelmű *Hébelt Ede*, és itt tartotta izzó hazafiságtól áthatott előadásait a magyar történelemről az „utolsó kuruc”, *Csegey Gusztáv*.

A jogakadémia egykori hallgatói között minden fontos hazai vallás követőit megtaláljuk. A jogtanulók nemzetiségi megoszlása a környék etnikai tagozódását tükrözte, a felvételnél nem érvényesült vallási szempontú kontraszelekció. A jogakadémia elsősorban az alsó középosztály gyermekeinek továbbtanulását biztosította. Rendkívül előnyös volt a felvidéki szülők számára, hiszen így gyermekeik helyben, kisebb költségen tanulhattak, a négy év elvégzése után – ha kívánták – doktorálhattak az egyetemen. A hallgatók többsége megelégedett az akadémián szerzett ismeretekkel, amely a gyakorlati jogi és a középszintű hivatalnoki foglalkozásokhoz elegendő alapot nyújtott.¹

A Kollégium igyekezett jogi önállóságát mindvégig megtartani. Anyagi biztonságára érdekében azonban a XIX. század végén a tiszai ág. hitv. evangélikus egyházkerülettel lépett szorosabb jogviszonyba. Az anyagi fenntartásban közreműködő ősi pártfogóság és az evangélikus egyház szerződést kötött, amely szerint a Kollégium kerületi jelleget nyert. Az 1892-ben kötött megállapodás szerint a pártfogóság tulajdonosa maradt az oktatási egységnek, az egyházkerület hatásköre adminisztratív és oktatási ügyek intézésére terjedt ki. A Kollégiumot irányító testület, a paritásos alapon összeálló kollégiumi nagybizottság (igazgató-választmány) gyakorolta 1919-ig a fenntartói jogokat. Ennek a ténynek a jogakadémia miskolci időszakára nézve döntő jelentősége lett; az intézmény megszüntetése elleni tiltakozás során az ősi pártfogóság beleegyezésének hiánya volt a leghatásosabb érv.

A jogakadémia alkotó légköre, progresszív szellemisége – az igényes tanárkiválasztás révén – magas szakmai munkával párosult. Eperjesen csak olyan tanárok

¹ A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci jogakadémiájának 1935-36. tanévi Almanachja. Miskolc 1936. 59. old., Dr. Horváth Ödön: „Az eperjesi ág. hitv. ev. jogakadémia múltja és jelene rövid vonásokban. Kassa 1886. 22-25. old.; Zsedényi Béla: Az eperjesi ev. Kollégium nemzetközi sorsa és jogi személyisége. Miskolci Jogászelet Könyvtára (88. sz.) Miskolc, 1933. 36-39. old.; Stipta István: Az eperjesi evangélikus jogakadémia áttekintése 1918/19-ben. Napjaink XXVIII/1989. 3. szám. 11-14. old.

taníthattak, akik egyetemi magántanári címmel rendelkeztek. Az első világháború előtti év tanári karában egyetlen oktató sem volt, aki legalább egy évet ne töltött volna korábban külföldi egyetemen. Itt oktatott *Vécsey Tamás* a legkiválóbb római jogászok egyike, *Erekly István* a közigazgatásban nagy hírű professzora. Innen indult *Berzeviczy Albert*, *Horváth Ödön*, *Moór Gyula* pályája.

A századforduló idején működő tíz jogakadémia közül az Eperjesin tanult a legtöbb diák, itt működött a legnagyobb létszámú tanári kar. Az akkor legvonzóbb pályára készítő, elsősorban gyakorlatias tudást nyújtó felvidéki főiskola további szép terveit az első világháború söpörte el. Újrakezdésre az ősi székhelyen nem volt esély: a békekötés után a főiskolának menekülnie kellett.

Az eperjesi jogakadémia Miskolcon

Mikler Károly dékán 1919 őszén a miskolci Reggeli Hírlap lapjain úgy emlékezett: neki jutott eszébe először a jogakadémia áttelepítésének, ami ezzel azonos volt, megmentésének gondolata. A Felvidék cseh megszállása, az önálló csehszlovák állam deklarálása (1918. október 29.) után egy ideig működött a magyar polgári igazgatás és régi keretek között folyt tovább az oktatás is. A zűrzavaros helyzetben azonban egyre biztosabbá vált, hogy az új állam nem tart igényt a Kollégium jogi fakultására és nincs szüksége az itt tanítókra sem. Míg a teológiai kar, a főgimnázium és a tanítóképző tanárai bátorító ígéreteket kaptak a helyi vezetőktől, a jogászok számára csak a menekülés maradt. Kollégiumi termeiket cseh katonák szállták meg, akik szigorúan megtiltották a magyar nyelvű oktatást. A jogakadémia méltatlankodó tanárait rövid időre letartóztatták.²

Az áttelepülés ügyében Eperjesen a döntési jogkörrel rendelkező fenntartó nem hozott hivatalos testületi döntést. A kar bonyolult támogatási rendszere miatt ebben a fontos kérdésben az ősi pártfogóság és az evangélikus egyházkerületi hatóság együttes határozatára is szükség lett volna. A dékán úgy értesült, hogy a pártfogóság egyes tagjai ellenzik, korainak, célszerűtlennek tartják az elköltözést. Akcióját ezért a társfenntartó szerv, az egyház vezetőinél kezdte. Az 1918. december 5-i budapesti egyházi konferencián felkereste *Geduly Henrik* tiszai egyházkerületi püspököt, aki támogatta az elképzelést. Ő már nem bízott a békekongresszus kedvező döntésében. Másnap a dékánal együtt felkereste *Lovász Márton* vallás és közoktatásiügyi minisztert kérve az áthelyezés állami támogatását. A miniszternek sem voltak illúziói a bekövetkező területi változásokat illetően. Rögtön beleegyezett az áttelepítésbe, sőt azt is megígérte, hogy a teológiai kar esetleges áthozatalát is támogatni

² Dr. Mikler Károly: Az eperjesi ág. hitv. ev. jogakadémiának 1918. december 28-án bekövetkezett cseh megszállás következtében Miskolcra történt áthelyezése. Sárospatak, 1922. 6. old. A jogakadémia történetének első időszakáról vázlatos áttekintést ad: Stipta István: A miskolci jogakadémia működésének első évtizede (1919-1929). Borsodi Szemle XXX. évf. 1985. 2. szám 49-58. old.

fogja. Az újrakezdő jogakadémiának államsegélyt ígért, a költözködés költségeinek egy részét is átvállalta.

Dönteni kellett arról is, hova mehet a jogakadémia. Először Kassa merült fel. Ezt az elképzelést az az illúzió éltette, hogy az abaúji központ magyar területen marad. Az év végén azonban már arról értesültek az eperjesiek, hogy a kassai állami, és a sárospataki református jogakadémia is költözni kíván. Mindkettő Miskolcra.

A miskolci áttelepítés *Mikler Károly* érdeme, bár a város vezetőinek kedvező hozzáállása sokban hozzájárult ehhez. Az evangélikus egyház a felügyeletet gyakorló egyházkerület központját, Nyíregyházát javasolta. Egy ideig rontotta Miskolc esélyeit az a hiedelem, hogy még ez a város is átkerült Csehszlovákiához. A bizonytalanság sokáig tartott: a Reggeli Hírlap 1919. március 16-i száma is félve emlegette azt a lehetőséget, hogy a demarkációs vonalat mélyebbre vonják, így esetleg bekerül Miskolc („Miskovec”) és Sátorlajaujhely is. Az államhatárok végső megállapításáról egyébként a város lakói csak 1919. június 19-én értesülhettek.

A budapesti tárgyalásai után, Eperjesre tartva, Mikler Károly Miskolcon állt meg. December 7-én tárgyalt a város vezetőivel, *Szentpáli István* polgármesterrel és *Lichtenstein László* városi főispánnal. A két vezető lekötelező ígéretet tett. Megígérték, hogy a város törvényhatósági bizottsága december 19-én megtárgyalja a jogakadémia ügyét. Azon melegebben ajánlottak egy megfelelő épületet és évi 25 000 koronát az áttelepülő intézménynek.³

Miskolc régen vágyott már egy egyetemre, vagy legalább egy főiskolára. Igaza volt az ügyet támogató lelkes patriótáknak: megérdemelte volna. A környék hozzá mérhetően jelentős városai már rendelkeztek felsőfokú tanintézetekkel. A helybeli továbbtanulást biztosító intézmény hiánya nemcsak presztízskérdés volt, hanem a lakosság jelentős érdeksérelmével is járt. A város vezető testületei kezdetben műegyetemet akartak; 1918. január 31-én a törvényhatósági bizottság határozata szerint: „...tekintettel azokra a rendkívüli fontosságú kulturális és gazdasági érdekekre, melyek a harmadik műegyetemnek városunkban való felállításához fűződnek, az e célból szükséges anyagi áldozatokat városunk vagyoni állapotához képest meghozni kész.”⁴ A biztató kilátást és az eredményes tárgyalásokat az év őszén bekövetkezett történelmi események egyelőre megszakították.

Már korábban meghíusult a sárospataki jogakadémia és az ottani teológiai kar áthozatalának terve. Az év végi tragikus események nyomán viszont két felvidéki főiskola is befogadásra kérte Miskolcot. Először a selmecbányai erdészeti és bányászati akadémia fordult a városhoz. A képviselőtestület 1918. december 19-én eldön-

³ Dr. Bruckner Győző: A miskolci jogakadémia múltja és kultúrmunkássága (1919-1959). Érdliget, 1953-1959. Az Evangélikus Országos Levéltárban (EOL) örökös letétbe helyezett kézirat. EOL, Bruckner Győző hagyaték. Irrattár 15. (továbbiakban: Bruckner) 7-10. old. A részleteiben most először megjelenő kézirat jelentőségére Tóvári Judit-Berecz József: A jogakadémia és könyvtárának szerepe Miskolc kulturális életében a két világháború között című, a Könyvtári Krónika III. (Miskolc, 1981) kötetében megjelent tanulmány hívta fel a figyelmet.

⁴ Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár (továbbiakban: BAZ Mlt.) Miskolc thjf. város 1918-19. évi jegyzőkönyve 28. old. 13/1918. I. 31. sz. határozat. Alapszám: 13.

tötte, hogy a „főiskolának Miskolcra áthelyezését örömmel veszi és annak idején a legerélyesebb mozgalmat indít az iskolának részére való megnyerése iránt.” Az ígéretet beváltva három év múlva újabb határozat született: a polgármester lépjen fel a kormánynál a főiskola Miskolcra telepítése ügyében.⁵ Határozottabb módon, eredményesebben járt el a város a jogakadémia ügyében. A vezetők tartották magukat korábbi ígéretükhöz. A város törvényhatósági bizottságának minden fontos albizottságával előzetesen megállapodtak a menekült főiskola befogadásáról, és támogatásáról. A Mikler Károly jelenlétében lefolyt 1918. december 19-i bizottsági ülés örömmel fogadta az „eperjesi jogakadémiának Miskolcra való áthelyezését.”⁶ Igaz ugyan, hogy a határozat egyelőre nem erősítette meg a korábban felkínált segélyösszeget és nem volt szó a székház átadásáról sem. A város anyagi erejéhez mért támogatást ígért.

Az eperjesi jogakadémia tanárait a cseh katonaság részéről időközben újabb inzultus érte. Az 1918. december 19-re összehívott ősi pártfogósági testület még mindig nem látta időszerűnek az akadémia áthelyezését. Mikler a pártfogóság álláspontja ellenére 1919. január 16-án Miskolcra utazott, már az ájtóvetel részleteit kívánta tisztázni. Szentpáli István polgármester 1919. január 18-án hivatalosan értesítette az eperjesi kollégium dékáni hivatalát, hogy a jogakadémia részére átengedi a városháza II. emeletének azon helyiségét, amelyet akkor a 16. gyalogezred parancsnoksága foglalt el. A dékán sürgős intézkedést kért az illetékes evangélikus püspöktől, Geduly Henriktől. A válasz egyben a végső döntés 1919. február 9-én érkezett Eperjesre: „*Határozat:*

*Az egyházkerületi közgyűlés utólagos jóváhagyásának reményében, saját felelősségemre elrendelem, hogy az eperjesi ág. h. ev. egyházkerületi collegiumi jogakadémia ideiglenesen, a béketárgyalások befejezéséig Miskolc város hatósága alatt legyen, (...) címében, pecsétjében, hivatalos irataiban a következő elnevezést viselje: A tiszai ág. h. ev. egyházkerület eperjesi kollégiumának jogakadémiája – ideiglenesen Miskolcon!”*⁷

A határozatot később az egyházkerületi közgyűlés is jóváhagyta. Az 1920. október 27-én, Nyíregyházán hozott állásfoglalás nyomatékosan hangsúlyozta a jogakadémia miskolci működésének ideiglenességét. A határozat szerint „parancsolja ezt a területi integritás kiirthatatlan gondolata, a már porladásban lévő, alapító ősök és vértanúk emléke és kegyelete, valamint az elszakított testvérek iránt érzett szeretet és tisztelet érzete.” Két év múlva a főiskola hivatalos pecsétjéből már hiányzott az „ideiglenes” szó.

Az átköltözésre rövidesen sor került. Az eperjesi kollégium igazgatótanácsának 1919. március 4-én tartott ülésén, amelyen megjelent *Štefanek Antal*, a csehszlo-

⁵ BAZ Mlt. Miskolc thjf. város 1918-19. évi jegyzőkönyve 411. old., Miskolc thjf. város 1921. évi jegyzőkönyve 368. old.

⁶ Bruckner 11. old.; Mikler im. 18. old.

⁷ Bruckner 9. old.; Mikler 19. old.

vák kormány tanügyi referense is, végleg eldőlt az intézmény sorsa. A testület hivatalosan értesülhetett arról, hogy a teológiai kar feleslegessé vált, mert a pozsonyi egyetem teológiai fakultást kap. A jogakadémia fenntartása sem indokolt, hiszen „a csehszlovák kormány Magyarország részére nem nevel jogászokat.”⁸ A feleslegessé vált intézmények szabadon átköltözhetnek. A helyi zsupán, *Fábry Pál* is jó szándékú semlegességgel tűrte az elköltözést. Megengedte a hadizsákmánynak nem minősülő ingóságok elvitelét. Miután a dékán meggyőzte őt, hogy az akadémia ingóságai felekezeti tulajdonban vannak, a bútorok, az irattár, a könyvek egy része átkerülhetett Miskolcra. Elhozták *Than Mór* híres *Dessewffy Arisztid* portréját is. A későbbi visszaemlékezések sokat dicsérték Mikler Károly akkori vagyonmentő tárgyalásait, a valóság mégis az, hogy az 29 000 kötetes jogi szakkönyvtár és a rendkívül értékes éremgyűjtemény Eperjesen maradt.

A dékán 1919. március 10-én érkezett Miskolcra. A jogakadémiáról szóló első hírlapi értesítés a március 16-i Reggeli Hírlapban jelent meg. Beszámolt a dékán megérkezéséről és tudatta: a cseh hatóságok nem gördítettek akadályt az átjövétel elé. A március 18-i lapszám arról tudósított, hogy a jogakadémia dékáni hivatala már aznap fogadja és beírja az utólag jelentkezőket. A tanárok megérkezése után az előadások, az alap- és államvizsgák nyomban megkezdődnek.

A várost ebben az időben az ország leendő területi megcsonkítása, a határok kérdése tartotta lázban. Valamelyest megnyugtató volt a jogakadémia átköltöztetésének híre, mert ebből a helyi közvélemény arra következtethetett, hogy Miskolc mégsem kerül át Csehszlovákiához. Éppen Mikler Károly nyilatkozta a Reggeli Hírlap március 20-i számában: Fábry Pál zsupán is így értesült, éppen biztatására jöttek Miskolcra és nem Nyíregyházára. A Kassai Napló másnap közölte a kínos helyzetbe került csehszlovák tisztviselő helyreigazító nyilatkozatát: „A miskolci újságoknak az eperjesi jogakadémia áthelyezésével kapcsolatos híre merész kombináció, önkényes találgatás.”

A Tanácsköztársaság híre tehát már Miskolcon érte az áttelepült négy akadémiai tanárt. A későbbi visszaemlékezések egyöntetűen megállapították: a helyi kommun vezetői kezdetben nem akadályozták intézményük működését. Az első vizsgáról szóló tudósítás (amely szerint a jelölt „fényes eredményt produkált”) 1919. március 28-án kelt. Igaz, a Reggeli Hírlap egy nappal korábbi száma közölte a miskolci kultúrbiztos rendeletét az egyház és iskola szétválasztásáról. Tudni lehetett: a proletárállam radikálisan átszervezi a jogi felsőoktatást is.

A reformszándék első kézzelfogható jele a közoktatásügyi népbiztos 1919. március 31-i rendelete volt. Eszerint a vizsgák valamennyi tudományegyetem jogi karán és minden jogakadémián – az új tanulmányi rend végső megállapításáig – szünetelnek.⁹ Az előadásokat azonban március végétől folyamatosan tartották. Mikler

⁸ Gömör János: Az eperjesi ev. Kollégium 1531-1931. Eperjes 1933. 71. old.

⁹ Miskolczi Napló 1919. április 3., Reggeli Hírlap 1919. április 1. sz.

Károly dékán, jogtörténész több részletben beszélt a „vezérek korabeli ősmagyar nemzeti kommunizmusáról”. Ugyanő tartott órát „gazdaságtörténeti és művelődéstörténeti módszer alkalmazásával az egyéni tulajdonnak I. István korában bekövetkezett kialakulásáról.”¹⁰

A miskolci „baloldali ügyvédek” április 5-én elhatározták, hogy egy tudományos szemináriumot állítanak fel, ahol az újonnan alakuló proletárjog elsajátításáról és a szociális ismeretek fejlesztésének szükségességéről előadásokat tartanak. Április 8-án felhívás jelent meg a miskolci jogtanulókhoz is. *Kálmán Ödön* joghallgató kérte társait: április 12-én jelenjenek meg a jogakadémián „szakszervezetbe való tömörülés és az új kommunista társadalomban való megfelelő elhelyezkedés ügyében.”¹¹ Másnapi újsághír szerint a joghallgatók szakszervezete megalakult, működésének irányítására végrehajtó bizottságot választott.

Krausz György miskolci kultúrbiztos 1919. április 20-án felhívott mindenkit, „aki a szocializmus-kommunizmus köréből előadást tud tartani, jelentse tárgykorét, címét a művelődési osztálynak.” A jelentkezőkből munkásképző gárdát kívántak alakítani „melynek minden tagja kötelezi magát, hogy egész szellemi tőkétjét feltétlenül a proletárösszesség szolgálatába állítja.” Bruckner Győző is említi, hogy a főiskola tanári karát is felhívták: tartsanak hetenként kétszer öntudatosító szociológiai előadásokat a Vörös Hadsereg tisztjei és altisztjei részére. Forrásaink nem igazolják az itt tartózkodó tanárok közreműködését.

A Reggeli Hírlap 1919. április 18-án „Munkásegyletemet Miskolcnak!” címmel nagyszabású reformprogramot adott közre. A cikk a jogi felsőoktatás radikális átalakítását követelte. Harcot hirdetett a régi ideológiájú iskolák ellen, és az „eddig mellőzött, letompított tudományágak” oktatását szorgalmazta. „Jogász nép voltunk s a jogi főiskolák gyári módon termelték a szellemi proletárokat.” A helyzet a Tanácsköztársaság alatt megváltozik, a „jogi és államtudományi karok a mai formájukban nem fognak fennmaradni.” A várható átalakítások arra az alaptételre épültek, hogy a közvetlen jövőben megszűnik a magánjog, és az oktatás fő súlya az államtudományi tárgyakra helyeződik át. Az új szellemű értelmiséget a munkások közül kell kiválasztani: ezt a körülményt a jogi oktatásnak is figyelembe kell vennie.

Ami közelebbről a miskolci munkásegyletem ügyét illeti, azt az egykori eperjesi és a sárospataki jogakadémiák összevonásával kívánták létrehozni. „Szerencsés gondolat lenne ebben a hatalmas ipari és proletár centrumban a két főiskolát munkásegyletemmé egyesíteni.” A levéltári adatokból kiderült: a két intézmény fúziójára a sárospataki jogakadémia igazgatósága tett javaslatot. A közoktatásügyi népbiztossághoz benyújtott kérelem tartalmilag egyezett a miskolci felhívással. Nem véletlenül: a közoktatásügyi népbiztosság egyik lelkes munkatársa a helyi viszonyokat jól ismerő jogtanár, *Hébelt Ede* volt.

¹⁰ Reggeli Hírlap 1919. IV. 3.; Rátkai András: A Tanácsköztársaság történetének első szakasza megyénkben. Borsodi Szemle 1969. 1. sz. 25. old.

¹¹ Reggeli Hírlap 1919. április 9., Miskolci Napló 1919. április 8.sz.

A katonai mozgósítás okozta feszült légkör miatt április végén megszakadtak a jogakadémiai előadások. A város 1919. május 2-án csehszlovák katonai megszállás alá került. Rövid ideig tartó bizonytalan helyzet alakult ki. A katonai helytartó először az órákat állíttatta vissza, figyelemmel a hazájában divatozó közép-európai időszámításra. Képletesen is így cselekedett. Elrendelte, hogy a város területén mindenben vissza kell térni az 1919. március 21. előtti állapotokhoz. Az északi határok megnyitak, tömegével menekültek Miskolcra az elűzött tisztviselők, az új fogadalom letételét megtagadó vagy sztrájkoló vasutasok, munkások.

Május 14-én újra meghírdették a jogakadémiai előadásokat. A Miskolci Napló május 14-i számában derülátó nyilatkozat jelent meg az oktatás teljessé tételének lehetőségéről. Az Eperjesen maradt tanárookra azonban még várni kellett.

Május 20-án a vöröskatonák visszafoglalták Miskolcot. Az augusztus 2-ig eltelt rövid időszak alatt több olyan rendelet, deklaráció jelent meg, amely közvetlenül vagy áttételesen a jogi felsőoktatást érintette. Megerősítették az iskolák államosítására, az egyházi vagyon köztulajdonba vételére vonatkozó korábbi terveket. A „forradalmi szellemű” oktatás érdekében a lelkészek, hitoktatók átképzése is szóba került.¹²

A kommün bukása után, a megszálló román csapatok asszisztálása mellett – 1919. október 4-én indult újra a jogakadémiai oktatás. Előző napon érkezett meg Eperjesről *Obetkó Dezső*, *Maléter István*, *Hébelt Ede* és *Sztechlo Zoltán*. *Szlávik Mátyás*, a művelődés és bölcsészettan tanára nem kívánt Miskolcra költözni. *Moór Gyula* sem kívánt áttelepülni, későbbi munkahelyére, a kolozsvári egyetemre készült, *Erekly István* Budapesten oktatott tovább. Ezen az őszön a miskolci volt az ország egyetlen működő főiskolája. A rendkívül körülményeket méltányolva új, korábban máshová beiratkozott hallgatókat is felvettek, és vizsgáztattak a jogakadémián. Az egyetemi oktatás Budapesten csak 1920. márciusában indult újra: számos joghallgató ebben az évben Miskolcon tette le vizsgáit

Az első félévi előadásokat az eperjesi tanrend szerint tartották. Igaz, kényszerűségből egyes tárgyak kimaradtak, másokat nem régi gondozók adták elő. Sztechlo Zoltán, aki eredetileg római jogász volt, az első félévben magyar anyagi büntetőjogból tartott heti öt óra előadást. Mikler Károly is vállalta a közigazgatási jogot, pedig ő az egyházjog és jogtörténet tanára volt. A korabeli jogászképzés egyik fontos tárgya a közgazdaságtan volt. Kényszerűségből ezt is Mikler Károly adta elő. Szlávik Mátyás stúdiumát Maléter István vette át, aki a jogbölcsészettel együtt így heti 10 órát tartott. Obetkó Dezső az osztrák magán, és a magyar pénzügyi jogot jegyezte.

Az előadó tanárok közül hiányzott Hébelt Ede. Röviddel Miskolcra érkezése után felfüggesztették állásából, majd hosszú, egészen 1934-ig tartó jogi procedura után fegyelmi büntetéssel elbocsátották a tanári karból. A határozatot a hegyaljai evangélikus egyházmegyei törvényszék 1922-ben hozta. Az indok: Hébelt Ede aktív támogatója volt a polgári demokratikus kormány politikájának, a proletárdiktatúra

¹² Miskolczi Munkás 1919. június 24., június 27., július 30-i számai.

ideje alatt közoktatásügyi népbiztosság munkatársa volt, és professzorságot vállalt az akkori munkásegyetemen. Terhére rótták azt is, hogy szociáldemokrata programmal képviselő lett. Az ellene indított eljárás során az egyházi törvényszék vizsgálat alá vette a Tanácsköztársaság alatti magatartását, elemezte a munkásegyetemen tartott előadásait. Sorra vették a szociáldemokrata párt vezetőinek az egyházzal tett nyilatkozatait, és valamennyi parlamenti felszólalását. A döntés értelmében Hébelt Ede a két világháború közötti Magyarországon nem oktathatott. Az 1945-ös fordulat után ő szervezte meg és irányította azt a budapesti tanfolyamot, amelyen a tehetséges munkások jogot tanulhattak.¹³

Az első miskolci tanév második félévében – a magasabb létszám miatt – már évfolyamokra bontva folyhatott az oktatás. Ekkor alakult ki az a tantárgy rendszer, amely az akadémia 1949-es megszüntetéséig irányadó volt. Az 1919-20. tanév II. félévi tanrendje, heti óraszámokkal:

I. évf.

Római jog, 8 óra

Magyar alkotmány és jogtörténet, 7 óra

Mikler Károly

II. évf.

Magyar közjog, 6 óra

Maléter István

Magyar magánjog, 6 óra

Sztehlo Zoltán

Pénzügytan, 4 óra

Flórián Károly

Nemzetközi jog, 3 óra

Maléter István

III. évf.

Magyar anyagi büntetőjog, 5 óra

Magyar büntetőeljárás, 5 óra

Obetkó Dezső

Magyar állam statisztikája, 4 óra

Mikler Károly

IV. évf.

Speciális kollégiumok:

Maléter István: Európai államok legújabb története

Szlávik Mátyás: Bölcséleti etika

¹³ Hébelt Ede fegyelmi ügyéről: Reggeli Hírlap 1926. július 4-i száma; EOL Kari ülési jkv. (melléklet) 1933-34. VIII. köt. 47. o. Miskolczi Jogászséglet 1936. 75-78. old.

Csegey Gusztáv: Nemzeti küzdelmek a XVII. században.¹⁴

A jogakadémia hallgatói létszámáról az első két tanév átmeneti viszonyai miatt nincs pontos adatunk. A tantestületi jegyzőkönyvek és a beiratkozottak hivatalos kimutatásai az 1922/23. tanév I. félévétől tartalmaznak megbízható információkat. Ebben a félévben a jogakadémiának 212 rendes (tehát előadások látogatására kötelezett) hallgatója volt. Legtöbbször az első évfolyamra iratkoztak be, számuk 72 volt. A második évfolyamon 66-an, a harmadikon 42-es tanultak. A negyedév létszáma 32 volt. Az evangélikus egyház hatósága alatt álló jogakadémián összesen 71 hallgató vallotta magát protestánsnak, közülük csak 31 volt evangélikus. A tanulók többsége helyben vagy környékbeli településeken lakott. (451 miskolci, 31 Borsod megyei, 24 abaúji.)

Az első évre felvehető hallgatók létszámát a vallás- és közoktatásügyi miniszter szabta meg. A felvételnél – a numerus clausus törvény alapján – tekintettel kellett lenni a „fajok és nemzetiségek” számarányára. A miskolci jogakadémia megszabott keretszáma 1922/23-ban 60 volt. Az első évfolyamra 93-an jelentkeztek. A törvény alapján – a továbbtanulásra alkalmas keresztények által be nem töltött helyre – mindössze négy izraelita vallású hallgató kerülhetett volna be. A kari tanács 1921. október 4-én azonban úgy foglalt állást, hogy tekintet nélkül a törvényben megszabott arányra – „a keresztény vallású pályázókkal meg nem telt megengedett létszám határáig nem keresztény kérelmezők is felvétetnek.” Egyébként nem tartották be a minisztériumi keretelőírást sem. A jobb előmenetelű jelentkezőket, a tanárok vagy helyi potentátok által – a korabeli szokás szerint írásban – ajánlott pályázókat az egyházi hatóság vezetője, a püspök vette fel. Az egyház ragaszkodott régi iskolafenn tartói jogához, oktatási autonómiájához.

A jogakadémia belső oktatási rendje kialakult, tanári kara, szervezte stabilizálódott. A sorsa mégsem rendeződött véglegesen, hiszen a minisztérium 1921. június 13-án közölte: a jövőben kinevezett vagy megválasztott tanárok részére – az állam szűkös pénzügyi helyzetére tekintettel – nem ad államsegélyt. Miskolc városának törvényhatósági bizottsága megadta ugyan a 25 000 korona összeget, de ez a kiadások töredékét fedezte csupán. A kormány rövidesen megszüntette a felekezeti jogakadémiák anyagi támogatását. Elsősorban anyagi okokra hivatkozott, de közismert volt: az új kultuszminiszter, *Klebelsberg Kunó* az egyházi keretek között folyó jogászképzést elvi okokból sem akarta fenntartani. Az intézmény csak helyi támogatással működhetett tovább. Borsod vármegye „szomorú pénzügyi helyzetére” hivatkozva nem adott segélyt. Miskolc ezúttal is megértőbbnek mutatkozott: az oktatáshoz szükséges helyiségek biztosításán, a fűtés, világítás költségein túl ideiglenesen vállalta három tanszék összes kiadásának fedezését. A támogatás kérdésével foglalkozó városi testületi ülések vitáiból kiderült, hogy a jogakadémiát minden körülmények között meg kívánták tartani.

¹⁴ EOL Tiszai Egyházkerület Jogakadmiája. Kari ülési jegyzőkönyvek 1919-1926. 7.; 9.; 22. old.

A város polgármestere, *Hodobay Sándor*, 1922. november 28-i megválasztásakor nagyívű kulturális programot hirdetett meg. Megígérte a színház átépítését, a művésztelep további fejlesztését („Nagybánya helyét a jövőben Miskolcznak kell majd betöltenie”), kilátásba helyezte a Borsod-miskolci Múzeum végleges elhelyezését. A város „utóbbi időben nyert határvárosi küldetésének”¹⁵ megfelelően fejleszteni kívánta törvényhatósága iskoláit. A jogakadémiához – mint egykori eperjesi diák – teljes szívvel ragaszkodott. A jogi oktatásért hozott áldozat (a városi költségvetés 0,8 %-a) többszörösen megtérült. Az itt lakó hallgatók elhelyezése, ételmezése révén a város iparosai és kereskedői ennek közel tízszereséhez jutottak.

A következő tanév elején a dékánnak újabb tanárokról kellett gondoskodnia. *Obelkó Dezső*, *Flórián Károly*, *Maléter István* az átmenetileg engedélyezett kassai jogakadémiát választották, Hébelt Ede visszakerülésére nem volt remény. Ebben a kritikus sikerült három olyan kiváló oktatót találni, akik hűséggel szolgálták a jogakadémiát, egészen annak megszűnéséig. *Schneller Károly* fővárosi statisztikai hivatali fogalmazó a közigazgatási jog és statisztika tanára lett. A büntetőjogot *Hacker Ervin* oktatta 1921 ősztől. A történeti és filozófiai tanszékre az iglói főgimnázium egykori tanárát, *Bruckner Győzőt* nevezték ki.

II.

Új szakasz: Bruckner Győző dékáni kinevezése

Mikler Károly az 1923. szeptember 20-i egyházkerületi ülésen lemondott dékánságáról. Elhatározásában feltehetően közrejátszott az államsegély megvonása után kialakult helyzet, idős kora és betegsége is. Utóda *Bruckner Győző* képesített egyetemi magántanár, a felvidék művelődés- és jogtörténetének szorgos kutatója lett. A miskolci jogakadémia sorsát alapvetően meghatározó személyiség 1877. július 27-én Felsőlővön született. Középiskolai tanulmányait a felsőlővői, késmárki és soproni evangélikus liceumban, egyetemi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen végezte. Tanári működését 1902. október 1-én kezdte az eperjesi ev. kollégiumban, majd 1903-1920 között az iglói ev. főgimnázium tanára lett. Egyetemi magántanári képesítését 1914-ben nyerte el. Ezt követően harctéri katonai szolgálatot teljesített, 1918. december 10-én, négyéves szolgálat után szerelt le. A menekült miskolci jogakadémiára 1920 szeptember 1-én kapott nyilvános rendes tanári kinevezést.

Az 1923. november 9-i kari ülésen tartott dékáni székfoglaló beszédében kifejtette, hogy az eperjesi főiskolai tradíciókat ápolni kívánja. Hosszú dékánsága alatt ezt az ígéretet be is tartotta. A miskolci jogakadémia mindvégig fontos feladatának tartotta az evangélikus egyházzal való kapcsolat erősítését és hangsúlyozta az egyházjog tudományos művelésének fontosságát. *Bruckner Győző* egyébként egyházjo-

¹⁵ BAZ Mlt. IV. 1903/a. 14. Miskolc thj.f. város 1922. évi jegyzőkönyve 430. old.

got is tanított és nagy szerepe volt abban, hogy a kánonjog mellett – hazánk akkori egyetlen evangélikus egyházjogi tanszékén – a protestáns egyházjog is beható művelést nyert. A város és a jogakadémia kapcsolatát új alapokra kívánta helyezni; erre az időre készült el a megkötendő szerződés tervezete. A város felkínált anyagi segítséget viszonzva készségesen felajánlotta azt a szellemi tőkét, melyet tanári kara képvisel. „Dékáni működésem jelszava lesz: mindent az ifjúságért!” – ennek jegyében az ifjúsági egyesületek támogatását, a Joghallgatók Testületének erősítését, az ifjúsági jóléti intézmények létrehozását és a segélyalap növelését ígérte. A hallgatók öntevékeny tudományos tevékenységének ösztönzésére a szemináriumi élet élénkítését tartotta szükségesnek; ígéretet tett arra, hogy az önálló értékű szemináriumi értekezések megjelentetését támogatni fogja.

Fontosnak tartotta, hogy a hallgatók a szaktudományokon kívül zenével, szépirodalommal, vívással, „turistáskodással” is foglalkozzanak „kávéházban ülés vagy kártyázás” helyett. A gyorsírásban való jártasságot is szükségesnek ítélte. Az ifjúság és a tanári kar közötti viszonyra nézve elvárta, hogy „ne legyen túlságosan nagy távolság a professzor és hallgató között” mert a szellemi munka sikerét csak a szeretetteljes együttműködés biztosíthatja. A hallgatóktól viszont megkívánta, hogy kötelességtudóak legyenek, az előadásokat rendszeresen és szorgalmasan látogassák. A hallgatók közötti esetleges felekezeti súrlódásokat igyekezett elsimítani, arra törekedve, hogy a miskolci jogakadémia is – miként az eperjesi volt – az „érvényesülés szabad iskolája” legyen.

A főiskola érdekei szempontjából is kívánatosnak tartotta, hogy a tanári kar „minél buzgóbb” tudományos munkásságot fejtessen ki. Ő maga nagyszerű példával járt elől; tudományos tevékenységének elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia 1926-ban társadalmi-történelmi osztályának levelező tagjává választotta.

Számos egyéb funkciója volt. Az 1935-36-os Almanach szerint a jog- és államtudományi kar dékánja, a magyar alkotmány- és jogtörténet, egyházjog, történelem és filozófia nyilvános rendes tanára, képesített egyetemi magántanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja és történelmi bizottságának rendes tagja, a Magyar Történelmi Társulat választmányának választott tagja, a Magyar Történelmi Társulat „Magyarország újabbkori történetének forrásai” c. szakbizottságának választott tagja, a Magyar Külügyi Társaság választott tagja, a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányi tagja és tudományos szakosztályának választott tagja, a „Felvidéki Tudományos Társaság Budapesten” alapító és választmányának választott tagja, az 1935/36. évre összehívott magyarhoni ev. zsinat választott tagja és jegyzője, az ev. egyetemes egyház jogügyi és tanügyi bizottság, az ev. zsinati albizottság tagja, a hegyaljai ág. hitv. ev. egyházmegye tanügyi és jogügyi bizottságának tagja, az Orsz. Ev. Tanáregyesület választmányi tagja, a miskolci ev. egyház tanácsosa, az Eperjesi Kollégiumi Diákszöv. ügyvivő elnöke, Miskolc törvényhatósági bizottságának választott tagja, 1926-1932 december hó 1-ig a Lévay József Közművelődési Egyesület irodalmi Szakosztályának volt elnöke, a Magyar Luther-Múzeum,

a Borsod-Miskolci Múzeum, a Magyarországi Kárpát Egyesület, a Miskolci Nemzeti Kaszinó, a Szepesi Szövetség miskolci osztálya választmányának tagja, a Felvidéki Országgyűlés Bizottságának megválasztott tagja, a Karpathen Verein és iglói Diák-szövetség tiszteletbeli tagja, a Karpathen Verein siosztályának alapító és tiszteletbeli tagja, a Miskolci Joghallgatók Testülete, a Miskolci Jogász Turista Egyesület és a Mefhosz díszelnöke, a Turul Szövetség miskolci kerületének primus magistere, a Miskolci Werbőczy Bajtársi Egyesület magistere volt.¹⁶

A miskolci jogakadémia kiadványai sorában fontos szerepet játszott az 1925. januárjában megindult „Miskolci Jogászélet”. A Bruckner Győző kezdeményezésére indult lap az első vidéki jogtudományi folyóirat volt. Mint a jogakadémia „hivatalos lapja”, 600 példányban jelent meg, kezdetben csupán a hallgatók informálását szolgálta. Később a *Putnoki Béla* miskolci ügyvéd által szerkesztett fórum a városi jogélet fontosabb eseményeit is közölte, és kisebb értekezéseknek is helyet adott. A folyóirat az egyes hallgatók magas színvonalú dolgozatait is megjelentette. Bruckner Győző a visszaemlékezésében teljes listát készített a folyóiratban publikáló miskolci jogakadémistákról; a híressé vált tanítványok névsorának élén *Pólay Elemér*, *Váczy Péter* és *Novák István* neve áll. A Miskolci Jogászéletben megjelent terjedelmesebb vagy jelentősebb cikkek különlenyomatait a Miskolci Jogászélet Könyvtárában külön is kiadták. Az első ilyen kötet 1925-ben jelent meg; 1934-ben adták ki a 100. tanulmányt. A folyóirathoz kapcsolódó másik sorozat a „Tiszai ág. hitv. jogakadémiai Arcképcsarnoka” címet viselte. Ennek nyolc száma jelent meg, amelyekben a jogakadémia elhunyt tanáiról, pártfogóiról emlékeztek meg.

A jogtanárok terjedelmesebb tudományos munkáit a jogakadémia Tudományos Értekezések Tárában adták ki. Az utolsó, (46) kiadvány 1946-ban jelent meg. A tanulmányok közül több idegen nyelvű volt, és valamennyi tartalmazott francia nyelvű ismertetőt. A helyi kiadványokon túl a tanárok német, francia és angol folyóiratokban is közöltek tanulmányokat. *Surányi Unger Tivadarnak*, a közgazdaságtan professzorának a gazdaságtörténeti kötetét Jénában, New York-ban is kiadták, sőt 1927-ben japánul is megjelent. A joghallgatók szemináriumi dolgozatainak publikálására létrehozott „Jogakadémia Szemináriumi Értekezései” című sorozatban 1936-ig 81 tanulmányt közöltek.

Hagyományok, hallgatói szokások

A joghallgatók önkormányzati szerve Miskolci Joghallgatók Testülete néven már 1920-ban megalakult. A szervezet egyik legfontosabb feladatának az eperjesi hagyományok megőrzését tartotta. A dékán vezetésével korán bekapcsolódott a városi társadalmi életbe, kezdetben főleg a tavaszi ünnepek szervezése, a „jogászmárciusok”

¹⁶ Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára. K 1232: 92. szám., Dr. Boleratzky Loránd: Harminc éve halt meg Dr. Bruckner Győző. Lelkipásztor 1992/ 7-8. szám.

révén. A miskolci joghallgatók minden évben megemlékeztek az aradi vértanúk halálának évfordulójáról. Október 6-a kultusza már Eperjesen kialakult. A Dessewffy család tagjai a 19. század második felében ugyanis jelentős anyagi támogatást nyújtottak az intézetnek, és ezzel elősegítették a jogi oktatás négy évfolyamra való kiterjesztését. *Dessewffy Arisztid* mártírhálála ezért a jogakadémia személyes ügyévé is lett; emlékéért Miskolcon is példás tisztességgel ápolták. *Kossuth Lajos*, volt eperjesi diák valamennyi jogászmárcius ünnepelt alakja mellett a miskolci joghallgatók *Széchenyi Istvánra* is rendszeresen emlékeztek. A jogászok 1925. szeptember 9-i *Széchenyi* ünnepsége Miskolc kiemelkedő társadalmi eseménye volt.

A régi eperjesi diákelet kedves hagyományai közül a ballagás is gyökeret vert Miskolcon. Először 1925. június 24-én vonultak fel a város utcáin a búcsúzó akadémisták. *Novák István* szerint a sajátos ceremóniával folyó ballagások idején domborodott ki legjobban Miskolc diákváros jellege. A „Ballag már a vén diák...” kezdű, ma is kedvelt, német eredetű diákdalt egyébként *Csengey Gusztáv* jogakadémiai tanár fordította magyarra.

A joghallgatók Werbőczy Bajtársi Egyesülete a Turul Szövetség helyi szervezete volt. A keretei között működő csoportok tagjai részt vettek az évenkénti revíziós felvonulásokon, minden évben megünnepelték a kormányzó születésnapját, táborozásaik idején katonai jellegű kiképzést is kaptak. Tevékenységük mégis elsősorban a helyi ünnepségek szervezésében, irodalmi, zenei jellegű önképzőkori munkában merült ki. Az egyesület nyolc tagja alkotta például a város legkiválóbb műkedvelő zenekarát. Irodalmi vitaestjeiken rendszeresen vitatkoztak Petőfi, Ady, Kosztolányi költészetéről.

A Miskolci Jogász Turista Egyesület alapítója is Bruckner Győző volt. A hallgatók részvételével szervezett rendszeres túrákon – egy-egy történelmi emlékhelyet felkeresve – a dékán élményszámba menő művelődéstörténeti előadásokat tartott. A hallgatók kötelező testnevelési foglalkozásaikon télen (egy ideig *Gerevich Aladár* vezetése mellett) vívást, továbbá tornát tanultak, korcsolya és sítanfolyamra jártak, nyáron heti egy délután atlétizáltak.

Tanárok, tárgyak az 1928/29. tanévben

Az első évtized vázlatos krónikájának végére a tanárok névsorának áttekintése és a húszas évek végén oktatott tárgyak ismertetése kívánczik. Adataink nemcsak erre az évre érvényesek; a jogakadémiák tantárgyi struktúrája megszüntetésükig lényegében nem változott. A tanári kar összetétele sem módosult olyan sokat, hogy ez az egy év ne adna jellemző képet.

A Bruckner Győző dékánsága idején kötelező elsőéves tárgyak lényegében történeti-alapozó jellegűek voltak. A római jog két féléves, heti nyolc órában oktatott stúdium volt. Előadója *Sztechlo Zoltán* lett, aki hazánkban először foglalkozott jogi

papyrológiával. A római jog mellett rendkívül kiterjedt antik történeti ismeretei voltak, amelyet aztán (1939-től) a debreceni egyetem római jogi tanszékén hasznosított. A magyar alkotmány- és jogtörténetet a dékán, az első félévben öt a másodikban két órában oktatta. A szakmai alapfogalmakat ismertető és a jogász hivatás legfontosabb területeit áttekintő „Bevezetés a jog- és államtudományokba” című első féléves tárgyat elismerten a főiskola legjobb előadója, *Zsedényi Béla* jegyezte. A heti két óras előadás mellett – miután hosszabb nyugati tanulmányúton ismerkedett a sajtó ottani gyakorlatával – 1929-ben népszerű sajtótudományi szemináriumot is indított.

A második évfolyam az első félévben *Hacker Ervintől* jogbölcészet és magyar magánjogot hallgatott és élvezhette *Zsedényi Béla* heti hat óras közjogi előadásait. A közgazdaságtani ismereteket a népmozgalmi statisztika európai hírvé lett professzora, *Schneller Károly* adta elő heti 5 órában. A második félévben folytatódtak a köz- és magánjogi előadások, emellett *Schneller Károly* pénzügytant, *Zsedényi Béla* nemzetközi jogot oktatott. A másodéves akadémisták az első félévben heti 22, a másodikban 18 óra előadást hallgattak.

A jogakadémiák tanterve szerint a III. évfolyamon a tanév mindkét félévében csak jogi tárgyakat oktattak. Egész éves tárgy volt a magyar anyagi büntetőjog, amelynek heti öt óras előadásait *Hacker Ervin* tartotta, hazánkban ekkor még egyedülálló módon a tételes büntetőjog keretében kriminológiával is foglalkozott. Börtönügyi tárgyú tanulmányai országosan ismertek, vetítettképes előadásai újszerűek voltak. A magyar polgári törvénykezési jog szintén egész éves, a magyar kereskedelmi és váltójog első féléves tárgy volt. Mindkettőt *Surányi Unger Tivadar* adta elő, aki az 1929/30-as tanévtől a szegedi egyetem tanára lett.

A harmadik évfolyam a tanév első felében heti hat órában *Sztehlo Zoltán* oszták magánjog előadásait is hallgatta. A második félévben került sorra a magyar büntető perjog (*Hacker Ervin*) és a magyar állam statisztikája (*Schneller Károly*), az előbbi öt, az utóbbi négy órában hetenként.

A végzős (IV.) évfolyam államtudományi képzést kapott. A magyar közigazgatási és a magyar pénzügyi jog két féléves, heti 4-4 óras tárgy volt, *Szontagh Vilmos* kiváló gyakorlati érzékű előadó, későbbi debreceni egyetemi tanár gondozásában. Az első félévben öt óra politikai (*Zsedényi Béla*) és *Bruckner Győző* hét óras egyházjogi előadása egészítette ki a heti órarendet.

A kötelező tárgyak mellett az oktatók speciálkollégiumokat is hirdettek. Ezek között voltak olyanok, amelyeket a jelölteknek a négy év alatt egy (tetszőleges) félévben feltétlenül hallgatniuk kellett. Ide tartozott *Bruckner Győző* három, heti 4-4 órát kurzusa; Magyar művelődéstörténelem, A francia nagy forradalom kora és Ethika címmel, *Henszelmann Aladár* Törvényszéki orvostan és Közegészségtan (heti két-két óras) kollégiumai és *Szontagh Vilmos* állam-számviteltani szeminárium. A nem kötelező speciálkollégiumokat a hallgató csak akkor volt kénytelen látogatni, ha a heti óraszám nem érte el a húszat. Voltak nagyon népszerű kurzusok: ilyen volt például *Hacker Ervin* büntetőjogi szeminárium, amelyre csak a profesz-

szor előzetes engedélyével lehetett jelentkezni. Rendkívül népes volt a Bruckner Győző vezette egyházjogi szeminárium is.

Felsőoktatási reformtervek

A jogi szakoktatás megújításának gondolata az 1930-as évek elején újra felvetődött. A kultuszminisztérium *Magyary Zoltán* egyetemi tanárt bízta meg a reform elvi alapjainak kidolgozásával, aki szokatlanul gyorsan elkészült a tervezettel. Az egyetemek 1932-ben véleményt adtak róla, majd a jogakadémiák is állást foglaltak. A reformterv hosszabb távon nem számolt a jogakadémiai oktatással. A jogi főiskolákat „egyelőre fennálló” intézményeknek tekintette és kétséget sem hagyott tervezett megszüntetésük iránt. A racionalizálási javaslatot a jogakadémiák és a hitfelekezeti hatóságok nagy felháborodással fogadták. A miskolci jogakadémia tanári kara *Zsedényi Bélát* bízta meg egy memorandum elkészítésével. Ebben a jeles tudós egyszerűen képtelenségnek tartotta jogi főiskolák megszüntetésének tervét. A honi reformgondolatok sorsát is jól példázó, ismert események következtek: magas egyházi küldöttségek tiltakoztak a miniszternél, a kormányfőnél és magánál a kormányzónál is. A képviselőházban 1932. május 30-án *Petró Kálmán dr.* a jogakadémiák védelmére kelt, majd *Erdey Antal* tette ugyanezt a felsőházban. A minisztérium a békés utat választotta: elállt a reformtól.

A harmincas évek közepén *Hóman Bálint* újra tett egy tétova kísérletet a felsőoktatás korszerűsítésére. A jogakadémiák fenntartásában érdekelték ezt már biztos kézzel verték vissza; igaz, a kormányzati szándék ezúttal sem volt túl határozott. Az 1936. december 10-re összehívott felsőoktatási kongresszus célja a készülő reformhoz vélemények összegyűjtése volt. Az ankéton kialakult vita központi kérdése ezután a közigazgatási egyetem létjogosultsága lett: így a jogakadémiák létkérdése háttérbe szorult. A fórumon később már csak egy támadó felszólalás hangzott el ellenük. A budapesti ügyvédi kamara elnöke a jogásztúlképzés okát a jogakadémiáknak tulajdonította és burkolt célzást tett az ott folyó alacsonyabb szintű képzésre. *Molnár Kálmán*, a pécsi egyetem közjogi tanszékének tanára ugyanakkor kiállt a jogakadémiák mellett. A professzor, aki egykor maga is a jogakadémián kezdte tanári pályáját, utalt arra, hogy a jogász túlképzésnek nem kizárólagosan a jogakadémiai képzés az oka. Az ide felvehető joghallgatók összes száma valóban alig tette ki a budapesti egyetemre bekerülő jogtanulók harmadát.

Nem lehet egészen véletlen, hogy az országos nyilvánosság előtt először az ügyvédek adtak hangot elégedetlenségüknek. A miskolci jogakadémia igazgató választmánya nagy felháborodással utasította vissza a miskolci ügyvédi kamara 1935. évi jelentését, amely szerint a jogakadémiák fölös számban ontják magukból a kizá-

rólág ügyvédi pályára készülő fiatalságot, és „még hozzá sokszor: tudás és alapos előképzettség nélkül”.¹⁷

A kultuszminisztérium a harmincas években 40-50-re kívánta korlátozni az első évfolyamra felvehető jogakadémisták számát. A létszámot megállapító miniszteri leirat ellen a fenntartó hatóságok menetrendszerűen tiltakoztak; a minisztérium erre jobb esetben távirati úton, legtöbbször egyszerűen telefonon értesítette a tanári kart a keretszám felemeléséről. A miskolci joghallgatók száma a most elemzett időszak utolsó két évében csökkent lényegesen; ez azonban már nem kultúrpolitikai megfontolások következménye volt. A korábbi 320-360 helyett az 1939/40. tanév II. félévére csak 270 hallgató iratkozott be. A hallgatók egy része katonai behívót kapott. Másrészt ekkor már szigorúan ellenőrizték a numerus clausus betartását: az izraelita vallású hallgatók száma ezért jelentősen csökkent.

Megújított szervezet

A harmincas évek közepén sürgetően vetődött fel a belső szabályzatok átdolgozásának igénye. Ekkorra már eldőlt: a minisztérium a jogakadémiák szervezésében, irányításában radikális változtatást nem tud keresztülvinni. A főiskoláknak ezért maguknak kellett az újabb igényekhez alkalmazkodni. A miskolci jogakadémia legfontosabb viszonyait megszabó szervezeti és kormányzati szabályzat Bruckner Győző instrukciói alapján 1936-ban készült el. Ebben az évben állították össze az új tanulmányi és fegyelmi rendtartást is.

A miskolci evangélikus jogakadémia „létkérdésében” és minden olyan fontosabb ügyben, amely az intézmény fejlődési lehetőségét érintette, az ősi pártfogóság és a tiszai evangélikus egyházkerület közgyűlése együttesen döntött. A két testület választotta meg a nyolc tagú igazgató-választmányt, amely igen fontos szerepet játszott a jogakadémia irányításában. A belső szervezeti rend átalakításának igénye egyébként a jogakadémia rendezetlenné tűnő pénzügyi viszonyaiból eredt. Az intézmény vagyona tekintélyesre növekedett,¹⁸ és egyre szaporodtak a pénz felhasználása körüli viták. A soros *canonica visitatio* néhány szabálytalanságot is megállapított, ami külön is sürgette az intézményes pénzügyi ellenőrzés létrehozatalát. Ezt a

¹⁷ Stipta István: A miskolci jogakadémia működésének második évtizede. Borsodi Szemle. XXX. évf. 1985. 3. szám. 59-86. old., A felsőoktatási reform kérdéséről még: EOL. Miskolci Jogakadémia Kari jegyzőkönyvek X. kötet 251. és XI. köt. 198. old. A tiszai ági hitv. ev. egyházkerület miskolczi (eperjesi) jogakadémiájának Almanachja (továbbiakban: Almanach) 1936-37. tanév. 36. old.

¹⁸ A jogakadémia vagyoni állapota 1935. dec. 31-én:

Készpénz	121 933 P.
Széchenyi 2.sz. alatti ház értéke	106 736 P.
2 tapolcai villatelek	17 513 P.
Leltári javak	45 569 P.
Összesen:	291 752 P.

Forrás: EOL. Miskolci Jogakadémia Kari jegyzőkönyvek X. köt. 145. old.

szerepet töltötte be az igazgató-választmány, amelynek szabályzatban rögzített hatásköre csak a jogakadémia anyagi és gazdasági ügyeinek intézésére, a főiskolai jövedelmek, pénzek, alapok kezelésének az ellenőrzésére terjedt ki, de ennél nagyobb jelentősége volt. Az történt, ami máshol és máskor is előfordul: a gazdasági ügyintézés túlságosan meghatározta az érdemi munkát, *Bruckner Győző* is panaszolta: a testület sokszor illetéktelenül avatkozott be az intézmény tevékenységébe.

A jogakadémia fölött meghatározott részjogosítványokat kapott az egyházkerületi elnökség, a püspök és az egyházkerület közgyűlése is. Az elnökség legfontosabb feladata a jogakadémia „állammal szembeni védelme” volt, emellett ellátta a tudományos tevékenység feletti felügyeletet. A minisztériummal szemben a jogakadémiát a püspök képviselte. A közgyűlés állásfoglalásokkal segítette az oktató munkát és a gazdasági tevékenységet.

A jogakadémia a jog- és államtudományos oktatásán kívül változatlanul feladatának tekintette az evangélikus egyházjog művelését is. Az 1935. június 6-i kari ülésen *Haendel Vilmos* felvetette, hogy a jogakadémián belül létre kellene hozni egy nemzetiségi (kisebbségi) jogi és egy protestáns egyházjogi intézetet. Nem volt ez egészen új gondolat: *Surányi Unger Tivadar* már 1927-ben szorgalmazta egy nemzetiségkutató intézet megalakítását. Egy év múlva a jogakadémia kapcsolatba került lord *Lord Rothermere*vel, aki egy nemzetiségi jogi tanszék föllállításához 100 000 pengős alapítványt akart tenni. A tervből nem lett semmi, mert a kormány a külpolitikai helyzetre való hivatkozással tagadó álláspontra helyezkedett. Nem volt nagyobb sikere *Haendel Vilmos* javaslatának sem. Felvetését az egyházi szervek sem pártolták.¹⁹

A tanárok alkalmazásának egy fontos szempontja – a 26. év betöltése mellett – az evangélikus felekezethez való tartozás lett. Ha nem volt jelentős ilyen vallású pályázó, református hitű is megválasztható volt. Rendkívül jelentős volt az a kitétel, amely szerint a nyilvános, rendes jogakadémiai tanárságot az nyerhette el, akinek doktori oklevele és méltánylást igénylő szakirodalmi munkássága volt. A szabályzat szerint azonban az így felvettek kötelesek öt éven belül magántanári képesítést szerezni. A tanárok hetente legalább tíz órát voltak kötelesek tartani. A korabeli szabály – más jogakadémiákhoz képest – liberálisan kezelte a jogakadémia székhelyétől a szorgalmi időben való távozás lehetőségét: a professzorok egy hétre külön engedély nélkül is elutazhattak.

A tanári kart széles körű jogosultság illette meg a miskolci jogakadémián. Ez a testület választotta a dékánt, a prodékánt, a kari jegyzőket, és tett javaslatot a tanárok, előadók, lektorok és jogakadémiai tisztviselők (titkár) megválasztására. A hallgatók felvételéről kizárólagosan a professzorok döntöttek, a tanrend összeállítása, a tandíjmentesség, tanulmányi segélyek iránti ügyek és a joghallgatók fegyelmi vétségeinek másodfokú elbírálása is a tantestület hatáskörébe tartozott.

¹⁹ EOL Miskolci Jogakadémia Kari jegyzőkönyvek IX. köt. 145. old.

Az új tanulmányi és fegyelmi szabályzat tartalmazta az addig megjelent kötelező rendelkezéseket, és formulázta a korábbi gyakorlatot. A hallgatók felvételénél figyelembe kellett venni az 1920:XXV., és az azt módosító 1928:XIV. tc. előírásait. A felvételi eljárás során eszerint fő szempont a nemzethűség, az erkölcsi tekintet, a tanulmányi eredmény és a szellemi képesség. A törvény megkívánta, hogy elsősorban a hadiárva és harctéri szolgálatot teljesítettek és a közalkalmazottak gyermekei kapjanak előnyt. Elvi kíváncsi volt, hogy a különböző népfajokhoz, nemzetiségekhez, foglalkozási ágakhoz tartozók gyermekei számarányuknak és jelentőségüknek megfelelő mértékben tanulhassanak tovább. Érdekes megvizsgálni, hogy a jogakadémia tanári kara hogyan értelmezte ezeket az általános iránymutatásokat. Az első évfolyamra jelentkező hallgatók nyilvántartásában a következő adatok szerepeltek: vallás, érettségi eredmény, az apa foglalkozása, születés helye, lakhely. A táblázatban volt még egy rovat, ahová az ajánlók, protektorok neveit írták be. A patronáltak száma évenként 10-20 között volt; a védnökök többnyire a jogakadémia tanárai vagy a város tisztségviselői voltak. Az 1932/33. tanév első félévében jelentkező 120 jelöltből az alábbi csoportok nyertek felvételt:²⁰

jelesen érettségizettek	5
evangélikusok	8
jól érettségizettek	14
miskolciak	29
„megszállott területről” jöttek	3
egyéb szempontok	13

A jogakadémiára csak fiúkat vettek fel, a lányok az államszámviteltani tanfolyamot látogathatták. Az előadások látogatása kötelező volt. A kultuszkormány külön gondot fordított a honvédelmi oktatás ellenőrzésére. A „Korszerű honvédelem kérdései” című speciális kollégium két féléves tárgy volt, amely mindkét időszak végén kollokviummal zárult, és az alapvizsgára bocsátás feltétele volt. Ez a tárgy a heti háromórás kötelező testneveléssel együtt az ifjúság katonai nevelését igyekezett előmozdítani.

A fegyelmi szabályzat szerint azok a hallgatók, akik a jogakadémiai rendet és csendet megháborítják, akik folytonos hanyagság, vagy illetlen magaviselet által közbotránnal szolgálnak, akik a jogakadémiai hatóságokat, az egyes tanárokat, vagy saját tanulótársaikat megsértik, fegyelmi eljárás alá vonhatók. A jogakadémia miskolci időszakában meglepően kevés számú fegyelmi ügy fordult elő. Igaz, ebben része volt annak is, hogy a miskolci joghallgatók testületén belül becsületbírárságot, a Werbőczy Bajtársi Egyesület kebelében pedig „gyulaszéket” állítottak fel, és az ügyek egy részét itt tárgyalták. Bruckner Győző 21 éves dékáni működése alatt szigorú fegyelmi büntetés (kizárás, elutasítás) nem született. Két esetben szabtak ki

²⁰ Bruckner 684. old., Almanach 1932/33. tanév 65. old.

„tanári szék előtti megrovást a dékán által”. Az egyik esetben a szokásos évi pályátételre beérkezett dolgozat szerzőjét büntették plágium miatt, a másik fegyelmi vétséget az a hallgató követte el, aki a legitimisták miskolci diszgyűlésén „bűzbombát” dobott a hallgatóság közé.

Egyesületi élet

A hallgatók öntevékeny szervezkedését – az országos szabályokkal összhangban – egyre szigorúbb előírások korlátozták. Már a jogakadémiai fegyelmi (!) szabályzat is megállapította, hogy a joghallgatók az egyesületi gyűlésen kívül csak tudományos és diákszociális ügyek megvitatására jöhetnek össze az intézmény helyiségeiben. Minden más összejövetelhez előzetes engedély kellett. A tanárok az ilyen gyűlésen résztvehettek és elrendelheték feloszlátásukat is, ha azok lefolyása a szabályoktól, napirendjei az előre meghatározottól eltértek.

A Miskolci Joghallgatók Testülete változatlan aktivitással szervezte a hallgatók közéleti tevékenységét. A jogakadémiai tanárok kötelező részvétele mellett rendszeres évi ünnepségekre, megemlékezésekre (tanévnyitó istentisztelet, aradi vértanúk emléknapja, a reformáció emlékűnepe, halottak napja, kormányzó névnapja, március 15., tanévzáró istentisztelet) e testület mozgósította a hallgatóságot. A harmincas évek elején némi szellemi átrendeződést is megfigyelhetünk. A *Kötőrő* című terjedelmes testületi kiadvány haladó gondolatai miatt élénk országos visszhangot, a szélsőséges lapok bírálatát váltotta ki. A Miskolci Joghallgatók Testületének tagjai nemzetfélő igyekezetükben leváltották a korábbi tisztikart: így elhatárolták magukat annak progresszív kísérleteitől. Az országban egyre általánosabbá váló revíziós hangulat az ifjúsági szervezeteket is erősen befolyásolta. A húszas évekre jellemző öntevékeny irodalmi összejövetel helyét fokozatosan erősödő hangú területkövetelő nagygyűlések vették át. Az 1934. évi évzáró közgyűlésen a testület állást foglalt Benes érsekújvári beszéde ellen.²¹

A főiskolán tanuló bolgár diákok közreműködésével 1938-ban megalakult a miskolci jogászok Bolgár-Magyar Köre, amely „a két testvéri nemzet fiainak szorosabb barátságát” volt hivatva erősíteni.

A Werbőczy Bajtársi Egyesület is egyre növekvő aktivitással végezte „kulturális nemzetvédelmi és diákszociális” tevékenységét. A társaság szellemiségét jellemzi az 1936. évi önértékelés: „Az egyesület belső életét a Turul eszme megvalósítása érdekében kifejtett önzetlen bajtársi munka, az összetartozás és az egyetakarás gondolatának fokozottabb elmélyítése jellemezte”. Az egyesület 1932-ben faluszemináriumot indított, Rákos vármegye címmel egyesületi krónikát adott ki. Osztatlan

²¹ Almanach 1933-34. tanév 56. old. A testület az évi pályátételének címe: „A trianoni béke revíziója és Európa igazi érdekei egy síkban”. A testületi ülés meleghangú táviratban üdvözölte Bethlen Istvánt és Eckhardt Tibort nagysikerűnek ítélt angliai „revíziós közútjuk” alkalmából.

örömmel fogadta a Felvidék visszacsatolását és már 1938-ban előadásokat szervezett tagjainak Kárpát-Ukrajna nemzetiségi viszonyairól.

A Miskolci Jogász Turista Egyesület példás szorgalommal szervezte rendezvényeit. Rendszeressé váltak az atlétikai háziversenyek, a testnevelési kirándulások, a téli síturák. Az egyesületnek kis csónakháza is volt, így a nyári vízi túrákat is rendszeressé tudták tenni. A természetjárás a harmincas években is népszerű volt.

A jogakadémia tanárai nem lehettek teljesen elégedettek az ifjúság vallási öntudatának állapotával, ezért indokoltnak tartották a Jogakadémiai Ifjúsági Luther Szövetség megalakítását. A testület a hitélet rendszeresebbé tételét tekintette feladatának, mert mint az 1936/37. évi Almanachban olvashatjuk: a középiskola padjaiból kikerült és többé kötelező vallásoktatásban nem részesülő evangélikus főiskolai hallgatók „az egyetemi polgárság szabadságot nyújtó életétől megittasulva könnyebben hajlandók a vallásos érzülettől eltávolodni”. A szövetség tagjai rendszeres vasárnapi összejöveteleiken a vallási kérdések mellett társadalmi problémákkal is foglalkoztak. Így 1933 tavaszán az állástalan diplomások helyzetéről és a tökéletesebb társadalmi rend kialakításáról elmélkedtek.

Többszöri próbálkozás után 1935-ben megalakult a Református Fiatalok Szövetsége is. Ez egy mindenfajta formalitást mellőző baráti társaság volt, melynek heti rendszerességű összejövetelein a városi fiatalok is részt vehettek.

A többi vallásfelekezet mintájára a zsidó hallgatók is megkísérelték egy helyi egyesület létrehozását. A Magyar Izraelita Egyetemisták és Főiskolai Hallgatók Országos Egyesülete 1935-ben kérte miskolci csoportjának jogakadémiai egyesületté nyilvánítását. A kari tanács azzal az indokkal, hogy az országos szervezet alapszabálya szerint olyanok is tagok lehetnek, akik nem tartoznak a kar kötelékébe, elutasította a kérelmet.²²

A város és a jogakadémia

Az eperjesi szellemet megőrző jogakadémia egyre több szállal kötődött Miskolchoz. A felvételi adatok is igazolják: a jogakadémisták nagy része városbeli volt. A három miskolci középiskola végzett növendékei így olcsón kaptak főiskolai diplomát: a város vezető személyiségeinek patronáltjai pedig protekciót. A jogakadémián tanuló vidéki fiatalok elszállásolása, ellátása révén a város jelentős bevételhez jutott.

A város a második évtizedben is jelentős összeggel támogatta a jogakadémiát. Az arányok érzékeltetése érdekében érdemes áttekinteni az intézmény 1932/33. tanév II. félévi költségvetési előirányzatának bevételi rovatát:

Tandíj 100 hallgató után (162 P/fő)	16.200
Tandíj 180 hallgató után (127 P/fő)	22.000

²² EOL Miskolci Jogakadémiai Kari jegyzőkönyvek IX. köt. 110. old., Novák István: Az eperjesi-miskolci jogászifjúság diákélete. Miskolc, 1941. 357. old.

Miskolc város segélye II. 1. – VIII. 31-ig	14.816
Egyéb dékáni bevételek	2.000
Tandíjhátralék	800
Tőkekamatok	6.000
Összesen:	62.676 Pengő

A jogakadémia történetének nem elhanyagolható fejezete gazdasági sőt gazdasági tevékenységének vizsgálata. Az intézmény ugyanis igyekezett gyarapítani vagyonát; Bruckner Győző a főiskola meglevő pénzeit befektetve feltűnően kedvező anyagi lehetőséget teremtett. A különböző alapítványok, adományok révén egybegyűlt pénzekből megvásárolták és bérbe adták a Széchenyi út 2. szám alatti épületet, majd 1934-ben két tapolcai telekkel gyarapították vagyonukat. A bevételek a tanároknak átlagosnál magasabb jövedelmet tettek lehetővé. A tanári fizetések pl. 1935. szeptember 1. – 1936. január 31-ig 1750-3400 Pengő között voltak. Az egyre gyarapodó összeg tette lehetővé a publikációs lehetőséget és a nagyszámú, rendszeres külföldi tanári kutatásokat. A gazdasági válság időszakában is jutott pénz például az „Ágostai Hitvallás megalkotásának és az 1530. évi augsburgi birodalmi gyűlésen történt bemutatásának 400. éves jubileumát” köszöntő 622 oldalas magyar és német nyelvű emlékkönyv kiadására. Arra is, hogy a neves évfordulón három tanár és 19 joghallgató kéthetes „zarándokúton” vegyen részt Németországban.

A város és a főiskola kapcsolatát talán egyedül csak a jogakadémiai székház kérdésében zajló huzavona árnyékolta be. Miskolc vezetői a húszas évek elején megígérték, hogy a „menekült” intézménynek méltó környezetet biztosítanak. Az ígéret nem teljesült: a jogakadémia továbbra is a városháza második emeletén maradt. A harmincas évek elejétől azonban – a megnövekedett hallgatói létszám miatt – egyre elviselhetetlenebbé vált a zsúfoltság. Az új székház építéséhez egy 1931-es kalkuláció szerint 230.000 pengő kellett volna. Miskolc azonban a telken felül rácső 110.000 pengőt a „város rossz pénzügyi viszonyaira tekintettel” nem tudta fedezni. A város polgármestere végül néhány hivatali helyiséget felszabadított, így már két nagyobb és két kisebb tanterem, külön könyvtárterem és egy hivatali helyiség állt a jogakadémia rendelkezésére. Az átalakítás 1934 nyarán fejeződött be.

A jogakadémia tanári kara a „tudományszabta célok mellett s korlátain belül” a harmincas években is szolgálta a város közönségét. A Magyar Statisztikai Társaság 1930. május 29-én, első ízben nem egyetemi városban, Miskolcon tartotta ünnepi ülését. Az ülést *Schneller Károly*, a társaság választott tagja készítette elő, akinek Nagy-Miskolc népessége című munkája egyetértő országos visszhangot váltott ki. A jogakadémia 1930-31. évi Almanachja szerint a munkában felvetett gondolatokat a város főispánja a kormány elé terjesztette, amely elvben egyetértett az újszerű közigazgatási koncepcióval.

Bruckner Győző, a Miskolci Léway József Közművelődési Egyesület elnöke és továbbra is a városi törvényhatósági bizottság választott tagja volt. Zsedényi Béla helyi közéleti tevékenysége is kiterjedt volt.²³

A jogakadémia irattárában „szigorúan bizalmas” jelzéssel ellátott néhány magánlevél és egy tantestületi jegyzőkönyv nyilvánvalóvá teszi: a jogakadémia tanárai lelkük mélyén azért mégis felvidékiek maradtak. Az 1938-as terület-visszacsatolás után Bruckner Győző lázas „diplomáciai” tevékenységbe kezdett. Először a másik két jogakadémia dékánját kereste meg a terveik megismerése céljából. *Rácz Béla*, a kecskeméti főiskola vezetője azzal állt elő, hogy – a három felekezeti jogakadémia feláldozásával – Kassán kellene egy állami felügyelet alatt álló jogi főiskolát létrehozni. Az egri dékán, *Óriás Nándor* egy új kassai egyetem létrehozását pártolta, melynek egyik fakultása jogtudományt oktatna.

Bruckner Győző érintkezésbe lépett a kultuszminisztérium IV. és VII. ügyosztályával és tárgyalt a miniszterelnökség nemzetiségi ügyosztálya főreferensével is. A miskolci dékán úgy tájékoztatta tanártársait, hogy „illetékes kulturális tényezők” Kassát műegyetemmel kívánják megjutalmazni, amelyen belül közgazdasági és jogi fakultás is alakulna. A tervet persze a felvidéki ügyek miniszterével is egyeztetni kellett. Bruckner Győző ezután egyháza több vezető személyiségének írt érdeklődő, sürgető levelet a „jogakadémia problémáit is megoldó” felvidéki egyetem kérdésében, de a válaszok sorra kitérőek voltak. A jogakadémia Miskolcon maradt.

Tanárok, tárgyak a harmincas években

Surányi Unger Tivadar szegedi kinevezése miatt megürült magyar kereskedelmi, váltójogi és polgári törvénykezési jogi tanszékre 1931-ben *Haendel Vilmos* került. Ebben az évben zárult le *Hébelt Ede* fegyelmi ügye és vált szabaddá a magyar magán- és bányajogi tanszék. A státust *Zelenka István*, *Zelenka Lajos* egyházkerületi felügyelő fia nyerte el. A vizsgált időszak végén, 1938. augusztus 13-án *Sztehlo Zoltán* is elkerült Miskolcra. A tekintélyes római jogász a debreceni egyetem nyilvános rendes tanára lett, helyettesítésével Zelenka Istvánt bízták meg.

Az 1938/39. tanévben két egykori hallgatóval bővült az alkalmazotti lista: *Kovács Tibor* jogakadémiai titkár lett, *Novák István* díjtalan gyakornoki állást kapott. Az 1938/39. tanév I. félévében oktatott tárgyak, heti óraszámok és előadók:

A. Kötelező tárgyak

I. évfolyam

Bevezetés a jog- és államtudományokba 2 óra *Zsedényi Béla*

²³ Ruszoly József: Ki volt Zsedényi Béla? Napjaink XXIV/1985. 3. szám 24-29. old., Uő: Zsedényi Béla a miskolci közéletben. In.: Tanulmányok Zsedényi Béláról. (Szerk.: Csiki Tamás.) Miskolc, 1995. 45-109. old.

Római jog 8 óra *Sztehlo Zoltán*
Magyar alkotmány- és jogtörténet 5 óra *Bruckner Győző*

II. évfolyam

Jogbölcseészet 6 óra *Hacker Ervin*
Magyar magánjog 5 óra *Zelenka István*
Közgazdaságtan 5 óra *Schneller Károly*

III. évfolyam (jogtudományi)

Magyar anyagi büntetőjog 5 óra *Hacker Ervin*
Magyar polgári törvénykezési jog 5 óra *Haendel Vilmos*
Magyar kereskedelmi és váltójog 6 óra *Haendel Vilmos*
Osztrák magánjog 6 óra *Zelenka István*

IV. évfolyam (államtudományi)

Politika 5 óra *Zsedényi Béla*
Magyar közigazgatási jog 4 óra *Szontagh Vilmos*
Magyar Pénzügyi jog 4 óra *Szontagh Vilmos*

B. Speciális kollégiumok

A világháború története 1914-1918 4 óra *Bruckner Győző*
Közegészségtan és törvényszéki orvostan 2 óra *Henszellmann Aladár*
Államszámviteltan 2 óra *Szontagh Vilmos*
Korszerű honvédelem kérdései 2 óra *Makray Sándor vezérkari őrn.*
Bevezetés a magyar közjogba 3 óra *Zsedényi Béla*
Börtönügy 2 óra *Hacker Ervin*
A születések statisztikája 3 óra *Schneller Károly*
Agrárpolitika 2 óra *Schneller Károly*
Gazdasági közigazgatás 2 óra *Szontagh Vilmos*
A római jog ismeretforrásai 2 óra *Sztehlo Zoltán*
Értékpapírjog 2 óra *Haendel Vilmos*
Szemelvények a kötelmi jog köréből 2 óra *Szilágyi Antal*
Váltójogi praktikum 1 óra *Putnoki Béla*
Német nyelv 2 óra *Budaker Károly*
Angol nyelv 2 óra *Csorba Zoltán*
Testnevelés 3 óra²⁴

A jogakadémia sajátos, élményt adó oktatási formái a szemináriumok voltak. A hallgatók itt kerülhettek közvetlen kapcsolatba oktatóikkal, és ismerkedhettek vá-

²⁴ Almanach 1938/39. év. 41. old.

lasztott hivatásuk gyakorlatával is. Ami talán a legfontosabb: a szemináriumokban végzett munka az önállóság, öntevékenység kialakítását segítette. Úgy, mint mostanában a diákkörök, az arra alkalmas hallgatók számára pedig az elmélyültebb, módszeresebb felkészülést, önálló tudományos kutatási lehetőséget is biztosított.

A jogakadémia szemináriumait a tanárok egyetemi minták alapján tartották. A büntetőjogi szeminárium a *Fayer László* és *Balogh Jenő* budapesti egyetemi tanárok módszerét követte. A korábbi merev, előadás-központú foglalkozást oldva *Hacker Ervin* a hallgató öntevékenységére épített, szabad lehetőséget nyújtott számukra, mind a téma kiválasztása, mind a feldolgozás terén. A büntetőjogi szemináriumon egyébként nagy teret kapott a joggyakorlat megismertetése. A közvéleményt megmozgató, tanulságos bűnesetek után a hallgatók meghatározott perbeli szerepeket kapva, „újrajátszották” a bírósági tárgyalást. A jogakadémiai „esküdtárszéki tárgyalások” népes hallgatóság előtt folytak. Az egyes foglalkozásokra már végzett jogászok, egykori hallgatók is eljártak. *Hacker Ervin* saját költségén egyedülálló mennyiségű demonstrációs anyagot gyűjtött össze: 1943-ra közel hatezer diapozitív szolgált újszerű „vetített képes” előadásainak illusztrálására. A szemináriumban készült dolgozatokat Miskolc és Borsod vármegye kriminalitásának vizsgálatához ma sem nélkülözhetjük.

A *Bruckner Győző* irányítása alatt álló egyházjogi szeminárium kezdetben német rendszerű volt, tehát előre kiadott témák felolvasásából állt. Az 1933/34-es tanévtől átvették az angol egyetemeken uralkodó vitamódszert. Az új rendszer lényege az volt, hogy az előre megjelölt témát a hallgatók közösen és önállóan dolgozták fel. Többszörre aktuális egyházpolitikai kérdésekkel foglalkoztak. Minden hallgató – a régi eperjesi, sárospataki szimbolikus vármegye mintájára – meghatározott pozíciót, szerepet kapott. Az így rendezett, bátor hangú jelképes egyházközségi közgyűlésekre (bírósági tárgyalásokra, egyházmegyei és kerületi törvényszékekre) nemcsak a hallgatók, hanem az egyházi vezetők is nagy számban jártak.

A jogakadémián a fentiekén túl jog- és művelődéstörténeti, statisztikai, római jogi, magánjogi, közgazdasági, jogbölcseleti, pénzügyi jogi, perjogi és sajtótudományi szeminárium működött.²⁵ Meglepően magas színvonalon és több részletében ma is alkalmazható módszerekkel.

A miskolci jogakadémia működésének utolsó évtizede (1939–1949)

A jogakadémiák Horthy-korszakbeli tevékenységét, szinte szabályszerű pontossággal, évtizedenként zavarta meg egy-egy központi reform, vagy reformterv. A kultuszminisztérium elhatározásának bátoratlansága, a kusza érdekkapcsolatok, az ott-hont adó városok és a fenntartó egyházak harcos kiállása végül mégis megmentette a

²⁵ *Bruckner I.* 297-530. old. Az egyes szemináriumok tevékenységéről az *Almanachok* megfelelő oldalain „Szemináriumi élet” címen olvashatunk. A Büntetőjogi szeminárium munkájáról *Hacker Ervin* két ízben is beszámolt a *Miskolci Jogászelet* 1937. évi 3. és 1941. évi 1. számában.

három jogi főiskolát. A húszas évek eleji gazdasági krízis ideje alatt, a világválság évein át a háborús időkig változatlan ütemben bocsátották ki a „szellemi proletárokat”, szaporították a csökkent területű ország igényeihez képest aránytalanul nagy jogászság tömegét. Az egyetemek gyakran kifogásolták, hogy a jogakadémiákon folyó oktatás alacsony színvonalú, hiszen vidéki, a tudományosságtól nagy részben elzárt városokban, helyi érdekektől, vallásos meggyőződéstől befolyásolt szemlélettel nem lehet megfelelő tudású jogászokat képezni. Néha szóba került a főiskolai tanári kar egy részének alkalmatlansága, a jogászok presztízst rontó készületlensége és az a körülmény, hogy a fenntartó egyházak néha erőteljesen beleszóltak az oktatás szakmai kérdéseibe is.

A felekezeti jogakadémiák oktatási színvonalának megítélése persze nem egyszerű dolog. Mert például Miskolcon csak habilitált tanárok oktathattak, viszont az is igaz, hogy ez a másik két jogakadémián nem volt követelmény. A „vidékiségnek” is megvolt az a jótékony hatása, hogy a jogakadémiákon sok olyan szegényebb sorsú hallgató tanulhatott, akik egyébként távoli egyetemre anyagi okok miatt nem pályázhattak. A főiskolák kedvező hatást gyakoroltak a befogadó városok szellemi életére is. Eerre legjobb példa újra csak Miskolc lehet, ahol a jogászképzésen kívül más felsőoktatási intézmény nem működött.

A jogakadémiák létéről folyó vita a negyvenes évekig tartott. A megszüntetés gondolata az egyház komoly ellenállásába ütközött; a kurzus viszont nem akart a történeti felekezetekkel belső háborúságot. Maradtak a kisebb reformok, amelyek megvonták az államvizsgáztatási és a doktori cím adományozásának jogát, de érintetlenül hagyták a négy évfolyamos képzést és lényegében mindig a helyi igényeknek megfelelően szabták meg az első évre felvehető hallgatók számát. A jogakadémiákat az állam anyagilag nem támogatta, így csupán anyagi okból radikális reformot nem szorgalmazhatott.

A második világháború ideje alatt mégis hoztak egy törvényt, amely a jogakadémiákat két évfolyamos intézetté akarta zsugorítani. A reform nem elvi megfontolásból született. A kolozsvári egyetem visszaállítása és a szegedi egyetem felállítása után teljes képtelenség lett volna, ha – a működő debreceni kart is ideszámítva – három jogi kar mellett, a Dunától keletre még további három jogakadémia is működik. Az érdekeltek mégis megtalálták a módját, hogy a minisztérium (!) felmentést adjon a törvény világos és egyértelmű rendelkezése alól.

Az 1938/39-es tanév

Látszatra minden a szokásnak megfelelően kezdődött. A példás precizitással vezetett és mindig pontosan megjelentetett Jogakadémiai Almanach²⁶ bő terjedelemben emlékezett meg a Miskolcon eltöltött húsz évről. Méltatta a város önfeláldozó anyagi

²⁶ Az eperjesi-miskolci jogakadémia Almanachja (továbbiakban: Almanach) 1938/39. tanév

segítségét, de *Bruckner Győző* dékán most sem felejtette el hangsúlyozni, hogy a jogakadémiára a városnak is nagy szüksége van. A három miskolci középiskola növendékei, helyben, olcsón kaphatnak főiskolai végzettséget és az intézmény révén a miskolci iparosok, kereskedők, komoly anyagi haszonra tehetnek szert. A méltató sorok között azonban burkolt figyelmeztetés is volt: a dékán utalt arra, hogy a számottevő vidéki városok közül egyedül Miskolc volt az, amely évtizedes törekvései ellenére saját erejéből nem jutott főiskolához.

A régebbi időkre emlékeztet az a kérés is, amellyel az 1938-ban beiktatott *Turóczy Zoltán* evangélikus püspökhöz fordultak. A felügyelő egyházi tiszviselőtől azt várták, hogy a jogi szakoktatás reformja során a jogakadémia érdekeit képviselje és az evangélikus egyház alkotmányban biztosított főiskolafenntartási jogát továbbra is érvényesítse.

Kétségtelenül nagy vesztesége volt a karnak *Sztehlo Zoltán* római jogász eltávozása, aki 1938. augusztus 13-tól a debreceni egyetem nyilvános, rendes tanára lett. Kiválásával egyik legfelkészültebb oktatóját kényszerült nélkülözni a jogakadémia. Nem tudhatjuk, hogy az egykori eperjesi diákot a nagyobb presztízst jelentő egyetemi álláshely vonzotta-e (amelyért egyébként 1930-ban még nem hagyta el a jogakadémiát), vagy pedig bölcsen előre látta alma matere jövő sorsát. Egy év múlva *Schneller Károly* is követte példáját; ő a szegedi jogi karra került. *Henszelmann Aladár*, a neves orvosi szakíró, a törvénytudomány orvostan tanára is ebben az évben távozott, miután a budapesti MÁV Kórház igazgatója lett.

A nagyarányú katonai mozgósításra tekintettel a jogakadémia az 1938-39-i tanév első szemeszterében pótfélévet szervezett. Az 1939. január 2-től február 11-ig terjedő időszak alatt pótolhatták első félévüket azon hallgatók, akik katonai szolgálatuk miatt nem tudták a tanévet rendes időben megkezdeni. Ettől az időponttól kezdve már nehezen állapítható meg a jogakadémia hallgatóinak pontos létszáma. Amikor a főiskola oktatói között általános lett a békétlenség, gyakran esett szó jogosulatlanul igazolt, engedékenyen megadott félévekről.

Az oktatáson kívüli ifjúsági élet középpontjába kétségtelenül a terület-visszaszatolás önfeledt ünneplésre került. A Miskolci Joghallgatók Testülete már 1938. szeptemberében „felfogva az örvendetes változás előjeleit”, felvonulásokat szervezett a város utcáin. A testület tagjai – olvashatjuk az *Almanach*-ban – nagy sietséggel mentek a haza hívó szavára, hogy „mint sorkatonák, vagy mint a lövészcsapat tagjai” tegyenek bizonyosságot hazaszeretetükről. Az eufórikus hangulatot tükröző sorok mellett szerényen meghúzódt – utólag akár jelképtértékűnek is tekinthető – tragikus hír: „Ez események következtében hősi halált halt *Vincze Lajos* IV. évf. joghallgató, ki-nek emléke örökké élni fog az ifjúság szívében.”

Az 1938. szeptemberi miskolci revíziós nagygyűlést a jogakadémia Werbőczy Bajtársi Egyesülete kezdeményezte. Erre az alkalomra egyébként Miskolcon közel harmincezren vonultak fel. A Joghallgatók Testülete a kassai ünnepélyes bevonulás napján is népes küldöttséggel képviseltette magát. Amikor pedig *Teleki Pál* minisz-

terelnökök józanságra intő revízióellenes bírálatok érték, a Testület „a nemzet egyetemes érdekeit” szem előtt tartva 1938 őszén kiadta „Végtelen szomorúsággal” kezdetű röplapját, amelyben harcosan védelmébe vette a területgyarapító politikát.

A Miskolci Jogászséglet szerkesztését az 1940–41. évekre a szélsőséges nézeteit egyre hangosabban hirdető *Haendel Vilmos* vette át, a tanárok irodalmi munkásságát közlő ismertetésben pedig megtaláljuk Szontagh Vilmos: *A zsidótörvény de lege lata*²⁷ című dolgozatát, amely a korábbi toleráns jogakadémiai szemlélettől eltérő hangnemben íródott. Ettől az évtől kezdődik a tanári kar korábbi egységének megbomlása is. Az egyik póluson a merészebb gondolatoktól sem idegenkedő *Zsedényi Béla*, a másikon *Haendel Vilmos* helyezkedett el, aki a jelek szerint érvényesülését a jobboldali eszmék szolgálatában vélte biztosítottak.

A Miskolci Jogász Turista Egyesület sikerrel zárta a tanévet: tervezett rendben folyt az atlétikai verseny, a céllövészet, vívás és a fődíjnyben teljesen benépesült a jogakadémia csónakháza is. Csak a turisztikai „ág” zárt negatív mérleggel, mert a „nagyaszabású történelmi események” miatt a szokott őszi kirándulás elmaradt...

Az 1938. január 5-i jogászbál egyébként „nagy erkölcsi és teljes anyagi” sikerrel zárult, és ebben az évben alakult meg a miskolci jogászok Bolgár-Magyar Köre is, amely – mint láttuk – a két nemzet fiainak szorosabb barátságát volt hivatva elősegíteni.

Szervezeti leépülés, háborús évek

A jogakadémia tanári kara 1940. január 24-én értekezletet tartott, amelyben összefoglalta álláspontját a jogi szakoktatás reformtervezete kérdésében. A tandíjostalék ügyében korábban összekülönbözött tanári kar feltűnő egyöntetőséggel állította, hogy a reform szükségtelen, a jogakadémiák megszüntetésének itt-ott felmerülő terve pedig szerencsétlen gondolat. Minden esetre beindult a korábban begyakorolt önvédelmi mechanizmus. Nagy meglepetésre azonban a kormányzó – eltérően 1929 tavaszától – nem fogadta a kar támogatást kérő küldöttségét. Pedig *Bruckner Győző* Horthy kormányzóságának huszadik évfordulójára írt visszaemlékezésében²⁸ meghatározó szavakkal emlékezett meg arról, hogy a protestáns kormányzó milyen szeretetteljes figyelemmel kísérte a jogakadémia ügyét. A dékán emberi tisztességét bizonyítja, hogy a kormányzó ez idő tájt hangoztatott egyéb „érdemeiről” egy szót sem írt.

Teleki Pál miniszterelnök is elhatárolta magát a jogakadémia igényeitől. Maradt a képviselő és felsőház, melynek minden tagjához kétségbeesett hangú kérelmet írtak. A fenntartás melletti érveket elfogadva a város törvényhatósági bizottsága támogató határozattal állt a jogakadémia mellé.

²⁷ Miskolci Jogászséglet 1939. évf. 5-6. szám és Miskolci Jogászséglet Könyvtára. – Új sorozat 47. sz. Miskolc, 1939.

²⁸ Almanach 1939-40. évf. 4. old., Stipta István: A miskolci jogakadémia működésének harmadik évtizede (1939-1949). Borsodi Szemle XXXII. évf. 1987. 2. szám. 48-58. old.

Az 1940: XXVIII. törvénycikk, amely a „Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem újjászervezéséről és a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról” rendelkezett, mégis megszületett. A jogakadémiákról szóló 3. § (3) bekezdése szerint ezekben az intézményekben az 1940/41. tanévtől kezdve csupán két évfolyam működhet. A törvény szerint a két évfolyamos főiskolák tanulmányi rendje az egyetemek jogi karai első kétévi tantárgybeosztásával egyezik meg. A jogakadémiákon ezen túl csupán az első és második alapvizsgát lehetett letenni, a hallgató ezt követően iratkozhat át valamely egyetem jogi karának harmadik évfolyamára.

A törvényi szabályozás egyértelmű volt, de az érdekeltek továbbra sem adták fel a harcot. Az 1939: II. tc. 168. §-ra hivatkozással kérték a kultuszminiszter segítségét. Ez a törvényhely a háborús viszonyokra tekintettel megengedte a miniszternek, hogy a nemzetvédelem érdekeit érintő kérdésekben törvénnyel ellentétes döntést hozzon. A kissé különös értelmezés szerint a jogakadémia ügye „hadikérdéssé” vált, hiszen a miniszter végül ezen az alapon hosszabbította meg a négy évfolyam működését.

Időközben több tanár biztosabb állás után nézett. *Szontagh Vilmos* 1940-től a debreceni egyetemre került, *Szilágyi Antal* a máramarosszéki törvényszék elnöke lett, 1943. március 20-án *Hacker Ervin* is nyilvános rendes tanári állást nyert Debrecenben. Az 1943/44. tanévet *Bruckner Győző*, *Haendel Vilmos*, *Zsedényi Béla*, *Zelenka István*, *Hilscher Rezső* és *Putnoki Béla* megbízott helyi előadók segítségével tanította végig. Közben 1944. január 1-én *Zsedényi Béla* betegségére hivatkozva nyugdíjba vonult.

Az 1944/45. tanév

A hivatalos tanulmányi időszak már állandó légikészültség mellett kezdődött. A beiratkozás a közlekedés akadozása miatt késett, a tanévnyitó kari tanácsi ülést – a légiriadó miatt – az Avas egyik pincéjében kellett befejezni. Az előadások 1944. szeptember 24-én megkezdődtek ugyan, de azokon az első évesek közül csak 30-40 hallgató jelent meg; a felsőbb évesek pedig csupán néhányan látogatták az órákat. A korábbi délelőtti órák légitámadások délutánra is áthúzódtak: október 10-től az előadásokat nem tudták megtartani.

A jogakadémia dékánja rendkívüli felhatalmazást kapott *Thuróczy Zoltán* evangélikus püspöktől: amíg nincs helyreállítva az összeköttetés Miskolc és a püspöki székhely (Nyíregyháza) között, addig *Bruckner Győző* saját belátása szerint döntsön a jogakadémia sorsáról. Egyben megbízást kapott: az illetékes dunántúli püspökkel vegye fel a kapcsolatot és a jogakadémiát Sopronba, vagy Kőszegre menekítse át. A megbízást teljesítendő a dékán kétheti szünidőt adott ki és érintkezésbe lépett *Kapi Béla* püspökkel Budapesten. Megállapodtak, hogy az áttelepítésre csak akkor kerülhet sor, ha Miskolc kiürítését elrendelnék.

Budapesten 1944. október 23-án kari ülést tartottak, amelyen a dékán, *Haendel Vilmos*, *Zelenka István*, *Hilscher Rezső* jogakadémiai tanárok és *Sztehlo Zoltán* debreceni tanár vett részt. Itt derült ki, hogy Haendel katonai behívót kapott, tehát rá egyelőre az oktatásban nem számíthatnak. Több variáció vetődött fel a jogakadémia elhelyezése ügyében is. Először Veszprém került szóba, de ezt a lehetőséget, – mivel ott kevés evangélikus élt és a főútvonaltól is távol esett –, elvetették. Olyan megoldás is felmerült, hogy a jogakadémiát Budapest és Sopron székhellyel egyelőre „kettéosztva” működtetnék tovább. Sopronból azonban rossz hírek érkeztek: a liceum épületét hadikórház céljából már igénybe vették, a teológiai kar épületére a pécsi egyetem tartott igényt. A soproni tanítóképző új szárnyát időközben a szegedi egyetem számára foglalták le. Kőszegen sem állt megfelelő épület az akadémia rendelkezésére.

A dilemmát végül *Rajnis Ferenc* nyilas kultuszminiszter 1944. október 25-én kiadott rendelete oldotta meg: a kormányzat október 29-től bizonytalan időre „bezáratta” az egyetemeket és főiskolákat. Így a jogakadémia esetleges áttelepítése is feleslegessé vált. Miskolc kiürítése esetén már csak az irattárat és a dékáni hivatalt kellett áttelepíteni, amelyek fogadását a budapesti Luther-Udvar vállalta. Bruckner Győző november 5-én a legfontosabb nyilvántartásokkal és a meglevő készpénzzel felutazott Budapestre és „berendezte” a dékáni hivatalt.

A dékán azonban nem várta meg Budapest felszabadulását. Bár két tanártársa Zelenka és Hilscher kivárta az ostromot, ő Veszprémbe vitte a dékáni hivatal iratait és a megmaradt készpénzt. December 4-én már Sopronban volt, ahol a polgármestertől két szobát kapott. Az épületet két nap múlva bombatalálat érte.

Bruckner Győző rendkívül nehéz döntés elé került. Fia, aki a veszprémi Danuvia fegyver- és lőszergyár igazgatója volt, a város katonai kiürítése folytán távozni kényszerült. Miután az idős, beteg professzor Sopronban nem kapott lakást, a fiával való együttköltözést, a kényszerű távozást választotta. Előtte azonban mindent megtett azért, hogy a jogakadémia ingóságait biztonságban tudta. Az akadémia 37 997 pengő összegű vagyonát a soproni pénzügyhatárnál helyezte el, az iratokat a soproni evangélikus egyház konventépületének pincéjébe záratta. Bejelentette *Kapi Béla* püspöknek, ha a jogakadémia újra működik, visszatér régi helyére.

Miskolci újrakezdés

A háborús események után *Turóczy Zoltán* püspök *Zsedényi Bélát* bizta meg a jogakadémia ügyének vitelével. Rajta kívül más oktató még nem tartózkodott Miskolcon. Nem sokkal ezután hirtelen talpra állt az oktatás. Az újraindulásba nagy szerepe volt *Dr. Kovács Tibornak*, aki lelkes odaadással kezdett az oktatók toborzásához. A tanítást *dr. Záborszky Gyula* miskolci törvényszéki tanácselnök, *dr. Dienes István* ügyvéd, *dr. Kristóf Tibor* városi főügyész és *dr. Csorba Zoltán* egykori lektor kezd-

te. Még speciális kollégiumokat is tartottak: *dr. Vető Lajos* püspök filozófiát, *dr. Hadházi Bertalan* művelődéstörténetet adott elő és megkezdődött az orosz nyelv oktatása is. Január 13-ig a régi székhely, ettől az időtől kezdve a Hunyadi út 10. alatti egyházi épület adott otthont az újrakezdő oktatásnak. Itt csupán két szoba állt a kar rendelkezésére, amely az egyre népesebb hallgatóság számára mind zsúfoltabbá vált. Végül október 25-én a Zenepalota második emeletére költözhettek át, ebben az épületben az egykori Luther-térre néző szárnyban a jogakadémia három tantermet kapott. A korábbi tanárok közül leghamarabb, 1945 áprilisában, *Zelenka István* és *Hilscher Rezső* tért vissza Miskolcra. Szorgalmazták az ideiglenes állapot megszüntetését, az igazgató választmány újjáalakítását. A testület 1945. szeptember 5-én alakult meg, és úgy döntött, hogy anyagi, szellemi erkölcsi tekintetben, teljesen új alapokra helyezi a jogakadémiát. A testület nagyarányú személyi változtatásokat tervezett és többek között arról is határozott, hogy a dolgozók esti tanfolyamát is megindítja a jogakadémián. Az új szellem jegyében hirdették meg a dékánválasztást is 1945. szeptember 11-ére, amelyen azonban csak a két régi tanár, *Zelenka* és *Hilscher* jelent meg. A különös tisztségválasztáson a kari szabályzat előírásának megfelelően szavaztak, és mivel mindkettejükre 1-1 szavazat jutott, sorsot húztak. *Zelenka Istvánnak* kedvezett a szerencse. Az ország legnagyobb közjogi funkcióját betöltő személyisége után egy különös választás nyertese lett a jogakadémia dékánja.

Bruckner Győző szeptember 26-án tért vissza Miskolcra. Az igazoló bizottsági eljárás során nyilatkozatot tett arról, hogyan értékelte saját korábbi tevékenységét és megindokolta, miért távozott el az országból. Saját bevallása szerint ugyan a MÉP tagja volt, de a pártban semmiféle politikai tevékenységet nem fejtett ki. A legszélső határig elment a felvételen korlátozottak felvételének lehetővé tételében. Ugyan hivatalból tiszteletbeli elnöke volt a Werbőczy Bajtársi Egyesületnek, de mindig mérséklően igyekezett hatni az ifjúságra. Ennek is tulajdonította, hogy a Miskolcon volt az ország egyetlen főiskolája, ahol a kritikus időkben rendzavarás, zsidóüldözés nem volt. Az igazoló bizottság több tanút is meghallgatott, akik sorra bizonyították a volt dékán kitelepítésére vonatkozó állításait. A nyilatkozók egyike *Zsedényi Béla*, a nemzetgyűlés elnöke volt. Álláspontja teljes terjedelemben idekívánczozik:

„Bizonyíthatom, hogy akkor, amidőn 1929-ben Miskolcon a törvényhatósági választásokra a Szociáldemokrata Párttal paktumot kötöttem és ezen esztendőök hosszú során keresztül úgy a világi, mint az egyházi hatalmasságokkal sok komoly és nehéz összetűzésem volt, *Bruckner Győzőben* állandó megértő támaszt és segítséget találtam, ő maga viszont esztendőök hosszú során keresztül a jogakadémia korában és a kari ülésen is *dr. Haendel Vilmos* jogakadémiai tanár részéről, aki a miskolci imrédysta szervezkedésnek egyik vezére volt, a legélesebb, gyakran minősíthetetlen támadásoknak volt kitéve úgy egyénileg, mint politikailag.”²⁹ A bizottság nem talált kivetni valót a volt dékán múltjában, külföldi tartózkodását kény-

²⁹ BAZ ML4. A Miskolci IV. sz. Igazoló Bizottság iratai: XVII-409.; 767/1945. számú irat.

szerhelyzetnek vette, és egyhangúlag igazolta. A professzor teljes joggal gondolhatta, hogy az igazolás hatálya minden funkció visszaadására kiterjed és így jogosult a dékáni tiszt betöltésére is. Hiába hivatkozott arra, hogy 1944 júniusában három évre választották meg, és az az idő még nem járt le, és arra is, hogy Turóczy Zoltán püspök tudtával távozott el. Az egyházi szervek a fennálló állapotot védték: a „diarchia” (Zelenka István dékán, Hilscher Rezső prodékán) uralmát legálisnak tartották.

Kossuth Lajos Tudományegyetem Miskolcon?

Az új vezetés idejében nagyszabású elképzelések bontakoztak ki. Hilscher Rezső memorandumot készített, amelyben kifejtette, hogy Miskolcon jogi kart kellene alakítani, amely kiegészülne egy kereskedelmi és ipari szakot magában foglaló közgazdaságtudományi, továbbá szociálpolitikai fakultással. Felvetette még, hogy a soproni bánya, kohó és erdőmérnöki és az evangélikus fakultás is ehhez a miskolci Kossuth Lajos Tudományegyetemhez lenne csatolható. Az ekképp összeállított intézménynek evangélikus jelleget kellene adni, zárult a nem túl sok reális elemet tartalmazó tervzet. Bruckner Győző úgy értesült, hogy Zsedényi Béla felvetette a gondolatot Teleki Gézának, aki az elgondolást nem tartotta időszerűnek. A szociálpolitikai kar terve egyébként hamar kútba esett, mert a népjóléti minisztérium a szociális képzést az egyetemi oktatástól függetlenül, a főhatóság szervei által kívánta megvalósítani.

A vallás és közoktatásügyi minisztérium a jogakadémiák jövőjének eldöntésére 1946. március 21-én előkészítő értekezletet hívott össze, amelyre meghívót kaptak a történelmi egyházak képviselői is. Az evangélikus egyházat Zsedényi Béla képviselte. *Kubinszky Lajos* miniszteri tanácsos válaszolta a tisztázandó kérdéseket: először is felvetette, hogy a négy jogi karon kívül szükség van-e egyáltalán jogakadémiákra. Ha igen, akkor jelen állapotukban képesek-e szakmailag a megfelelő szintű jogi oktatásra? Alapvető kérdés volt, hogy egyáltalán hajlandók-e az egyházak és a városok a további anyagi támogatásra? A kialakult vitában *Moór Gyula* és *Mártonffy Károly* jogakadémia-ellenes, *Balogh Jenő* és *Zsedényi Béla* a fenntartást pártoló álláspontot fejtett ki. A miskolci jogakadémiát Zsedényi szerint szociális okból is meg kell tartani, sőt az intézményt kibővítve „munkásegyletemet” kellene a városban létrehozni.

Ha a munkásegyletem nem is létesült, de esti munkástanfolyam indult a jogakadémián. A főiskola vezetői az elképzeléshez igyekeztek *Rónai Sándor* kereskedelmi miniszternek, Miskolc egyik képviselőjének pártfogását keresni. Az elgondolás egyébként nem volt eredeti. *Hébelt Ede* Budapesten már 1945-ben megindította a kétéves tanfolyamot, amelyre 1945-ben 467-en iratkoztak be és 1947-ben 126-an végeztek. (Az 1946-ban kezdő 459 hallgatóból 105-en feleltek meg a kétéves kurzus végén.) Az itt szerzett képesítő oklevél a közigazgatás területén a doktori végzettséggel azonos értékű elhelyezkedési lehetőséget biztosított. A tanfolyamon jól megfelelték az „esti munkás szemináriumba” iratkozhattak be. Budapesten 1947-ben 148

szeminarista tehetett doktori vizsgát. Miskolcon az 1946–47-i tanév első felében 26, második szemeszterében 16, a következő tanévben pedig összesen 14 hallgató jelentkezett. Az új szellemű kurzus résztvevői elsősorban diósgyőri vasgyári munkások voltak. Kis idő elteltével a miskolciak még egyszer felvetették az egyetemalapítás gondolatát. Rónai Sándor kereskedelmi és szövetkezetügyi miniszter rokonszenvezett azzal az elgondolással, hogy 1848 centenáriumán létesülne egy olyan egyetem, amelynek jogi, szövetkezei és kereskedelmi karai lennének. A kultuszminiszter azonban nem akart Miskolcon egyetemet felállítani.

A jogakadémiák államosítása

Az 1946 utáni fejlemények egyértelművé tették, hogy a világi pályára minősítő egyházi oktatás nem sokáig maradhat fenn. A kultúrpolitikai megnyilatkozásokban a jogakadémiákról egyébként kevés szó esett. Az 1945 és 1949 között elhangzott képviselői felszólalások közül csupán egy foglalkozott kifejezetten a régi intézménnyel. A nemzetgyűlés 1947. március 12-i ülésén, a vallás és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének vitájában *Révész László* kisközpárti képviselő állt ki a főiskolai jogászképzés mellett. Szerinte a jogakadémiák felbecsülhetetlen szolgálatot teljesítettek, jelentőségük abban állt és áll, hogy általuk a szegényebb sorsú vidéki fiatalok is magasabb képesítéshez juthatnak. Ezek a tanintézetek lehetővé teszik a természetes selekciót éppen „a munkás és kisközpárti fiatalok javára”. Pártoló állásfoglalásában szerepel minden olyan érv, amelyet korábban a jogakadémiák mellett felhoztak: a jogakadémiák levezetik az egyetemek túlsúlyfoltosságát, a jogi oktatást intenzívebbé tehetik a tanár és tanítvány közvetlen érintkezésének biztosítása által. A jogakadémiák tanári kara a vidék szellemi életének irányítói lehetnek, az egyetemi tanári kar utánpótlását is segíthetik.³⁰

Nem tagadhatjuk, volt igazság ezekben az érvekben. Csak hát az új országnak akkor elsősorban nem jogászokra, hanem – mint *Rudas László* ugyanebben a vitában kifejtette, orvosokra, mérnökökre volt szüksége. A jogászképzés reformja is elsősorban a hallgatók számának radikális csökkenését jelentette. Közben, azért még működött a miskolci evangélikus jogakadémia; mint a visszaemlékezésből kitűnik, népes hallgatói létszámmal. Újdonság volt, hogy 1945 után nők is hallgatók lehettek.

A tanári kar összetétele 1945 után jelentősen megváltozott. A dékán *Zelenka István* a magánjog tanára volt, *Hilscher Rezső* a bevezetés és a büntetőjog oktatását látta el. *Novák István* és *Pólay Elemér* törvényszéki bírák 1945 őszén kaptak jogakadémiai rendkívüli tanári címet, akik közül az előbbi a polgári perjogot és kereskedelmi jogot, az utóbbi római jogot oktatott. Miután 1946-ban a debreceni egyetemen mindketten magántanári képesítést szereztek, a jogakadémia címzetes rendes tanárai lettek. Az 1947. június 28-i igazgató választmányi ülés megválasztotta *Boleraczký*

³⁰ Az 1945. évi november hó 29-re összehívott Nemzetgyűlés Naplója. VI. köt. Bp. 1945. 520. old.

Lórándot a nemzetközi jogi tanszék nyilvános rendes tanárává. A közgazdaságtani és statisztikai tanszékre 1947-ben *Horváth Róbert* és *Várhegyi Miklós* került. Jogbölcseletet és az államtant a neves festő, *Ruttkay György* adta elő. Bruckner Győzőt *Baranyai Béla* halála után 1945-ben a debreceni jogi kar jogtörténeti tanszékére hívták meg. A Köznevelési Tanács magas kora (69 éves volt) miatt nem javasolta a kinevezését. A jelentős tudós némi kárpótlásul mégis megkapta az egyetemi nyilvános rendes tanári címet, 1947. július 16-án. Hivatalos pályafutása 1948 februárjában, nyugdíjazásával ért véget.

A magyar országgyűlés 1948. június 16-án korszakos jelentőségű törvénytervezet vitáját kezdte meg. Ezen a napon terjesztette a közoktatásügyi bizottság nevében a ház elé *Bognár József* kisgazdapárti képviselő a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvételéről szóló javaslatot.³¹ Az 1948:XXXIII. tc. és a 198. 996/1948 (VI.1.) sz. Okm. rendelet alapján az állam átvette a jogakadémiát. Az egyházi tulajdonban lévő vagyontárgyak kivételével minden ingó és ingatlan vagyon állami tulajdon lett, az oktatók állami státusba kerültek át.

Az államosított jogakadémia 1948. június 30-án kezdte meg működését, de – Bruckner Győző szerint – a Miskolcon kiépülő műegyetem mellett teljesen háttérbe szorult. Megszűnt a tanári kar testületének minden privilégiuma, a felvételi kérelmeket is a minisztériumban döntötték el. Az intézmény rövid működése alatt érdekes kísérlet volt az egyetemi előadó-csere bevezetése, amit *Horváth Róbert* javasolt. Első előadó Szabó Imre, a budapesti egyetem előadója – az állam és jogelmélet későbbi tudósa – volt. Az államosítás után röviddel bekövetkezett a jogakadémiák megszüntetése. Az evangélikus egyházzal is megtörtént a megegyezés; a főiskola „esetleges” megszüntetése esetén a tanárok megfelelő elhelyezéséről az állam gondoskodik.

Még egy utolsó, jogi oktatást célzó reformot kellett megvárni. Ezek megszüntették az alapvizsgákat, helyükbe az egyetemeken letehető szigorlatok léptek. Ezzel a jogakadémiák vizsgáztatás nélküli iskolatípussá váltak, úgyszólván presztízs nélküli, szigorlatra előkészítő intézmények lettek. Az 1948-49-i tanév végén az egyetemokről delegált vizsgabizottságok vizsgáztattak.

A kegyelemdöfést a 4105/1949. sz. kormányrendelet adta meg, amely a tanév befejezésével végleg felszámolta a jogakadémiákat. A tanárok közül *Hilscher Rezső* és *Ruttkay György* a pécsi egyetem jogi karára kerültek. *Zelenka István* és *Boleratzky Lóránd* beosztást nyert a budapesti egyetem szemináriumi könyvtárának rendezésére, *Horváth Róbert* a KSH-ba került vissza, (s csak később lett – *Pólay Elemérrel* együtt – szegedi egyetemi tanár), *Várhegyi Miklós* a miskolci műegyetem könyvtárában kapott állást. A miskolci jogakadémia hivatala – a rendelet előírásait követve – 1949. augusztus 30-án déli 12 órakor fejezte be működését. Az irattár a budapesti egyetem jogi és közigazgatási karát illette, a jogakadémia leltári anyagát a Nehézipari Műszaki Egyetemnek kellett átadni.

³¹ Az 1947. évi szeptember hó 16-ra összehívott Országgyűlés Naplója IV. köt. Bp. 1947. 447. old.